



Professionshøjskolen UCC



# DE GLEMTE BØRN I FLYGTNINGEFAMILIER

## RAPPORT

LISBETH HANSEN

© 2010 TEORI OG METODECENTRET, UCC

De glemte børn i flygtningefamilier  
© 2010 Teori og Metodecentret, UCC

ISBN 978-87-91031-23-6

Teori og Metodecentret  
Professionshøjskolen UCC  
Milnersvej 40  
3400 Hillerød  
Tlf. 41 89 80 00  
teoriogmetode@ucc.dk  
www.teoriogmetode.dk

# INDHOLDSFORTEGNELSE

<b>1. Om undersøgelsen og dens baggrund</b> .....	5
1.a Rapportens opbygning .....	7
<b>2. Opmærksomheden på børn i flygtningefamilier</b> .....	9
2.a Det moderne børnesyn .....	12
<b>3. De unges oplevelser under opvæksten</b> .....	14
3.a De unge flygtnings udsagn .....	15
<b>4. Den kommunale integrationsindsats</b> .....	24
4.a Integration og sprog .....	25
4.b Integrationsindsatsen i skolen .....	30
4.c Indsatsen fra de sociale myndigheder .....	34
<b>5. Det socialfaglige, tværfaglige og tværsektorielle samarbejde</b> .....	47
<b>6. De officielle kommunale politikker og virkeligheden i praksisfeltet</b> .....	55
<b>7. Konklusioner</b> .....	59
Litteraturliste .....	64
Bilag .....	66

## Forord

Teori og Metodecentret har i perioden 2006 – medio 2009 undersøgt den danske integrationsindsats over for børn og unge i flygtningefamilien.

Undersøgelsen er gennemført af cand. scient. soc. Lisbeth Hansen. Cand. psyk. Karen Zobbe og mag. scient. soc. Birgit Elvang har deltaget i dataindsamling og i forbindelse med gennemførelse af møder i refleksionsteam. Derudover har stud. soc. Ekin Samer deltaget i dataindsamlingen.

Forskningsleder Bo Ertmann har ledet undersøgelsen, som er finansieret af Integrationsministeriet, Helsefonden, Det kriminalpræventive Råd og Teori og Metodecentrets grundbevilling.

# 1. OM UNDERSØGELSEN OG DENS BAGGRUND

I 2006 viste en undersøgelse – ”Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger”<sup>1</sup> – at unge med flygtningebaggrund var voldsomt overrepræsenterede på disse institutioner for utilpassede og kriminelle børn og unge.

Fokus-projektet viste også, at der var markante forskelle på de sociale baggrundsfaktorer, når gruppen af unge med anden etnisk baggrund blev delt op i ’unge med flygtningebaggrund’ og ’efterkommere af arbejdskraftindvandrere’ og derefter sammenlignet med de sikrede afdelingers etnisk danske unge.

Flygtningeunge havde den socialt mest belastende opvækst og det højeste kriminelle tilbagefald.

Derefter fulgte de etnisk danske unge.

Ret overraskende viste det sig, at arbejdskraftefterkommerne udgjorde den socialt mindst belastede gruppe og havde det laveste kriminelle tilbagefald<sup>2</sup>. Årsagerne hertil var blandt andet, at disse unge ikke havde haft så mange problemer under opvæksten, færre af dem havde været anbragt uden for hjemmet før anbringelsen i sikret afdeling, og flere af dem kom fra ’intakte’ familier - både sammenholdt med etnisk danske unge og unge med flygtningebaggrund.

Undersøgelsens unge ’med anden etnisk baggrund’ viste sig dermed at bestå af to meget forskellige grupper, hvor de unge med flygtningebaggrund havde markant mere behov for samfundsmæssig støtte. Det er denne forskel, der har givet anledning til den nu foreliggende undersøgelse.

## Opvækstbetingelser og samfundstilpasning

Børns familierelationer og opvækstbetingelser har stor betydning for deres evne til at tilpasse sig samfundets normer og herunder også at overholde landets love. En barndom og ungdom præget af voldsomme begivenheder, økonomiske problemer, sygdom, skilsmisse eller arbejdsløshed, familiens manglende sociale netværk og en problematisk skolegang indehol-

---

<sup>1</sup> Hansen, Lisbeth & Karen Zobbe (2006): *Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger*. Teori og Metodecentret.

<sup>2</sup> Fokus-undersøgelsens fund vedrørende kriminalitetshyppighed er efterfølgende bekræftet via nyere kørslser i Danmarks Statistik – se Danmarks Statistik (2009): *Indvandrere i Danmark 2008*. [www.dst.dk](http://www.dst.dk)

der så mange belastende faktorer, at den unge får stor risiko for at udvikle sig til en utilpasset og kriminel voksen. En del flygtningebørn har været udsat for alvorligt traumatiserende oplevelser allerede inden ankomsten til Danmark. Andre vokser op hos forældre, der er så traumatiserede, at det medfører, at deres børn bliver sekundært traumatiserede.

Når så mange unge, primært drenge/mænd, med flygtningebaggrund viser sig at have store sociale problemer og havner i kriminalitet, må det tages som tegn på, at integrationsindsatsen ikke har været tilstrækkelig – at de ikke har modtaget den hjælp, som de ud fra deres belastende opvækstbetingelser har haft behov for.

En sådan viden er af betydning for fastlæggelsen af den fremtidige socialfaglige og kriminalitetsforebyggende indsats for flygtningefamiliernes børn og unge.

På den baggrund har Teori og Metodecentret gennemført et forsknings- og udviklingsprojekt, hvor den aktuelle integrationsindsats er søgt afdækket. Formålet har dels været at finde frem til og videreformidle eksempler på integrationstiltag, der virker, og dels at få afdækket eventuelle praktiske og lovgivningsmæssige barrierer for en forbedring af indsatsen.

Rapportens definition af 'børn og unge med flygtningebaggrund':

- Børn og unge med personlig flygtningestatus
- Familiesammenførte, hvor en eller begge forældre har flygtningestatus
- Børn og unge født her i landet af udenlandske forældre, hvoraf en eller begge har flygtningestatus

I projektet er det valgt at inddrage kommuner med en relativt stor andel af etniske minoriteter med flygtningebaggrund, samtidig med at disse kommuner på undersøgelsestidspunktet ikke havde ret mange unge med anden etnisk baggrund anbragt på landets sikrede afdelinger for børn og unge. Udvælgelsen er sket ud fra en forventning om, at det her ville være muligt at finde eksempler på integrationsinitiativer, som medvirker til at holde de unge væk fra ungdomskriminalitet og andre symptomer på manglende tilpasning.

Som det vil fremgå af rapportens konklusioner, er det ikke via undersøgelsen lykkedes at finde frem til nye eller epokegørende integrationsinitiativer, men snarere at få bekræftet allerede kendt viden om, hvad sådanne initiativer skal indeholde for at virke.

Derimod har undersøgelsen afdækket flere alvorlige barrierer for en vellykket integration af flygtningefamiliernes børn. Nogle af disse barrierer er af praktisk og organisatorisk art, mens andre i et vist omfang må tilskrives lovgivningen på området.

### De deltagende kommuner

Aalborg, Fredensborg og Frederiksberg kommuner har deltaget i projektet, som er finansieret af Integrationsministeriet, Helsefonden, Det Kriminalpræventive Råd og Teori og Metodecentrets grundbevilling.

Dataindsamlingen har omfattet:

- Gennemgang og analyse af børnesagsjournaler, dels som udgangspunkt for den efterfølgende dataindsamling, dels til brug for analysen af de officielle politikker og deres overensstemmelse med praksis
- Interview af unge med flygtningebaggrund
- Interview af kommunale og tværsektorielle aktører fra socialforvaltning, SSP og kriminalforsorg i alle tre kommuner, fra skoler og PPR i Fredensborg og Aalborg samt fra fritidstilbud og politi i Aalborg.
- Analyse af kommunernes officielle politikker vedrørende integration, børn og unge, kriminalitetsforebyggelse m.v.

Derudover har der i Aalborg og på Frederiksberg været gennemført forløb med 'refleksionsteam', hvor projektets forskere på tre møder i hver kommune har drøftet dataindsamlingens oplysninger med kommunale praktikere med henblik på kvalificering og uddybning af undersøgelsens resultater.

Undersøgelsens metoder og datagrundlag er nærmere beskrevet i bilag 1.

Forskelle og ligheder mellem de tre deltagende kommuner vil i rapporten kun blive omtalt, hvor de synes at have betydning for integrationsindsatsen.

## 1.A RAPPORTENS OPBYGNING

Næste kapitel indeholder en kort beskrivelse af flygtningebørnenes fravær i den danske lovgivning og af undersøgelsens teoretiske udgangspunkt.

I tredje kapitel præsenteres de interviewede unges oplysninger om deres opvækst i Danmark og betydningen af at tilhøre en minoritetsgruppe.

Fjerde kapitel drejer sig om den kommunale indsats, belyst via oplysninger fra de sociale børnesagsakter, suppleret med oplysninger fra interview af professionelle og diskussioner i reflektionsteam. Kapitlet indeholder afsnit om den danske sprogpolitik, om skolens indsats og om de sociale myndigheders indsats.

Femte kapitel omhandler det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i kommunerne.

I sjette kapitel undersøges sammenhængen mellem de professionelles virkelighed og de officielle politikker på området.

Syvende kapitel indeholder undersøgelsens konklusioner.

## 2. OPMÆRKSOMHEDEN PÅ BØRN I FLYGTNINGEFAMILIER

### Integrationsloven

Den danske integrationslov kan betragtes som en tilpasset udgave af lov om aktiv beskæftigelsesindsats. Loven har ingen afsnit eller paragraffer, der omhandler børnenes integration, men retter sig udelukkende mod de voksne flygtninge og fokuserer på forældrenes integration via selvforsørgelse/ansættelse i ordinære jobs. Den beskæftiger sig ikke med integration i relation til at varetage en forældrerolle i et nyt land med et anderledes syn på børn og familier end i hjemlandet.

Når børnene og de unge er fraværende i lovgivningen, kan det næsten kun tolkes som en samfundsmæssig forventning om, at deres integration vil følge som en automatisk konsekvens af flygtningeforældrenes integration via arbejdsmarkedet.

Men mange flygtninge er så fysisk og psykisk mærkede af oplevelser i hjemlandet, under flugten og efter ophold i asylcentre før udslusningen til en dansk kommune, at målet om selvforsørgelse og ordinær beskæftigelse for dem er helt urealistisk. Når samfundsindsatsen alligevel retter sig mod dette mål, konfronteres de syge og traumatiserede flygtninge hele tiden med deres manglende ressourcer og muligheder for integration via arbejdsmarkedet – hvilket snarere fører til en forværring af deres fysiske og psykiske tilstand end leder mod målet.

Samtidig kan den danske samfundsmodel med udearbejdende forældre være vanskeligt forenelig med nogle flygtninges familiemønstre, hvor fire til otte børn ikke er ualmindeligt. Når mødrene i sådanne småbørnsfamilier af økonomiske årsager tvinges til at arbejde eller deltage i aktiveringsprojekter, bliver der meget få og små ressourcer tilbage til at opdrage, hjælpe og støtte børnene, hvor især de ældste samtidig får pålagt et (alt for) stort ansvar for familiens funktion og de mindre søskende.

Som denne undersøgelse vil vise, har mange børn og unge i flygtningefamilier behov for særlig hjælp og støtte, både fra de sociale myndigheder og i skole- og uddannelsessystemet. Deres integration i det danske samfund sker ikke som en automatisk følge af integrationsindsatsen over for deres forældre, specielt ikke i de tilfælde, hvor forældrenes integration må betegnes som mangelfuld.

## ServiceLOVEN

Flygtningefamiliernes børn og unge er heller ikke i serviceloven eller den tilhørende børne- og ungevejledning nævnt som en målgruppe for særlig opmærksomhed eller indsats.

ServiceLOVEN giver dog de kommunale myndigheder mulighed for i et vist omfang at yde en kompenserende indsats i forhold til flygtningefamiliernes børn og unge: Mangel på voksne rollemodeller kan kompenseres ved f.eks. at tilknytte en kontaktperson. Trange økonomiske vilkår kan kompenseres ved bevilling af ferie- eller fritidsaktiviteter. Er de hjemlige forhold meget belastende, kan der tilbydes anbringelse i institution eller plejefamilie.

Men serviceloven træder først i kraft, når det enkelte (flygtninge)barn er blevet til 'en sag' i kommunens børne- og familieenhed. I mange tilfælde sker dette først, når barnet eller den unge har udviklet så svære adfærds- eller tilpasningsproblemer, at daginstitution, skole eller politi finder det nødvendigt at underrette de sociale myndigheder – og den foreliggende undersøgelse har vist, at denne underretning generelt kommer meget sent i den unges negative forløb.

Både journalanalysen og interview af kommunale medarbejdere viser, at servicelovens intentioner, om at en tidlig og forebyggende indsats skal standse en uheldig udvikling, bliver illusoriske, når indsatsen først kommer så sent, at al forebyggelse er passé, og der i stedet er brug for egentlig resocialisering eller genopretning efter flere års problemadfærd. Opgaven bliver både vanskeligere og dyrere at løse, og de sociale myndigheders samarbejde med barnet og forældrene påvirkes negativt, hvis barnet allerede er 'opgivet' af normalsystemet<sup>3</sup>.

## De professionelle opmærksomhed på flygtningefamiliernes børn og unge

Undersøgelsens indledende analyse af børnesagsakter på utilpassede børn og unge med flygtningebaggrund dokumenterer, at de har og har haft en opvækst, der langt fra kan beskrives som optimal, og at mange af dem har haft en barndom præget af egne og/eller forældrenes psykisk belastende traumer.

På trods af journalernes dokumentation af flygtningefamiliernes særlige problemstillinger gav flertallet af de interviewede professionelle udtryk for, at de i deres daglige arbejde ikke er opmærksomme på, om minoritetsunge har flygtningebaggrund eller er efterkommere efter arbejdskraftindvandringen i 60'erne og 70'erne. Begge grupper indgår i stedet i fællesmængden af 'unge med anden etnisk baggrund end dansk'.

---

<sup>3</sup> Jf. afsnittet 'Sene underretninger fra skole og PPR' i kap. 4.c.

Den faglige selvforståelse er tydeligvis, at man som professionel møder majoritetsunge og minoritetsunge på samme måde – at man bestræber sig på ikke at fokusere på etnicitet og på at undgå de fordomme, som en sådan skelnen kan føre med sig.

Samtidig blev det fra flere sider pointeret, at sådanne baggrundsoplysninger ikke indgår i de kommunale registreringer i forbindelse med indskrivning i daginstitution og skole og sjældent fremgår af henvisning til PPR eller underretning til de sociale myndigheder. Dermed er det op til den enkelte medarbejder at være opmærksom på, om den unge har særlige, flygtningrelaterede behov eller problemstillinger.

Både i interview og i diskussionerne i de kommunale refleksionsteam var det ind imellem vanskeligt at fastholde et fokus på flygtningefamilier. Når man bruger benævnelserne 'anden etnisk baggrund' eller 'tosprogede', forbliver det uklart hvilken gruppe, der henvises til.

Frem for at hæfte sig ved den unges/familiens eventuelle flygtningebaggrund henviste de professionelle til forskellige etniske minoritetsgrupper, som de i deres daglige arbejde oplevede som problematiske. Der var lidt forskel på, hvilke grupper der i de deltagende kommuner blev udpeget som værende *mest* problematisk – men der blev i alle tre kommuner peget på grupper, som næsten udelukkende består af flygtninge og deres sammenførte familier: somaliere, palæstinensere, bosniere eller iranere/irakere. Der er således tale om, at disse grupper opfattes som de tungest belastede og mest ressourcekrævende både af skolen, fritidssektoren, SSP og de sociale myndigheder – uden at dette i den daglige praksis forbindes med, at mange af disse børn og deres familier har flugtrelaterede problemstillinger og kan være primært eller sekundært traumatiserede.

### Den manglende opmærksomheds betydning

Både på lovgivningsniveau og i den pædagogiske og socialfaglige praksis er der således meget lidt fokus på de særlige problemstillinger, som mange flygtninge og deres børn har i forhold til at blive integrerede i det danske samfund, og forældrene kommer derfor ofte til at stå alene med en usikkerhed i forhold til at varetage forældrerollen i en dansk kontekst. For børnene betyder det manglende fokus, at der ofte går alt for lang tid, før man i daginstitution, skolen eller hos de sociale myndigheder bliver opmærksomme på deres specielle behov for hjælp og støtte.

Flygtningefamiliernes særlige problemstillinger kræver særlig opmærksomhed. Der er derfor behov for, at de involverede myndigheder og medarbejdere ikke betragter personer med 'anden etnisk baggrund end dansk' som tilhørende en samlet og ensartet gruppe.

En tidlig og forebyggende indsats over for børn og unge med traumatiserede og dårligt integrerede flygtningeforældre forudsætter, at integrationsindsatsen rettes direkte mod børnene og deres særlige behov.

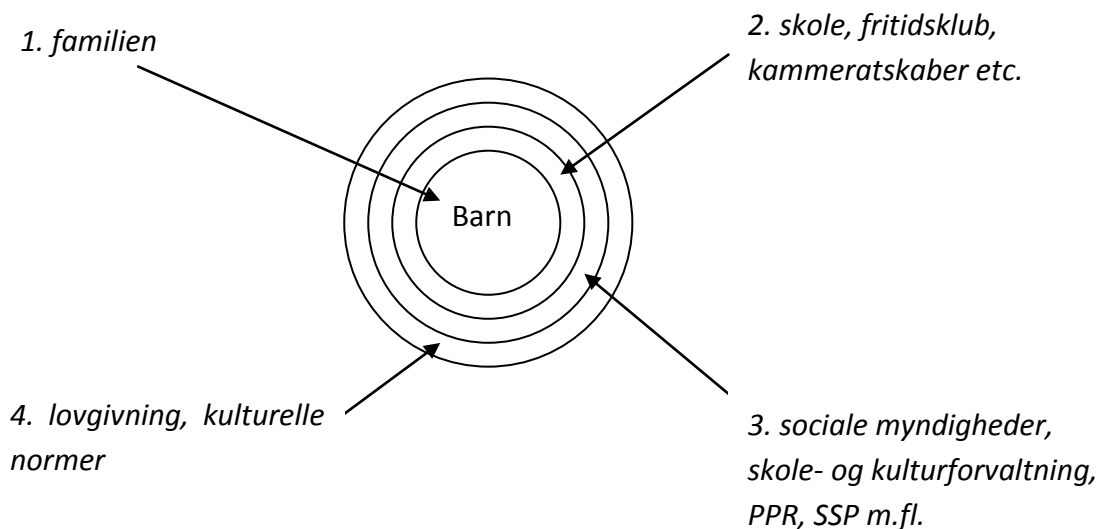
## 2.A DET MODERNE BØRNESYN

Undersøgelsen tager udgangspunkt i det moderne børnesyn, ifølge hvilket børn og unges socialisering og samfundsmæssige integration ikke alene finder sted i familien, men i lige så høj grad via relationer og samspil med jævnaldrende og via de sociale omgivelser, som barnet indgår i eller påvirkes af uden for familiesfæren.<sup>4</sup>

Dette børnesyn og dets fokus på det enkelte individs egne livsverdener medfører, at en undersøgelse af integrationsindsatsen over for flygtningefamiliernes børn ikke kan begrænses til familien. Det er nødvendigt også at se på børnenes andre livsarenaer (daginstitution, skole, forenings- og fritidsliv, kammeratskabskreds etc.) og at se på relationer og samspil dels i forhold til barnet og familien og dels de forskellige arenaer imellem.

I undersøgelsen indgår informationer om den nedenfor viste udviklingsmodels fire arenaer via interview af unge med flygtningebaggrund og af kommunale medarbejdere fra skole-, fritids- og socialområderne samt via litteraturlæsning og regelgennemgang.

Med afsæt i Urie Bronfenbrenners udviklingsøkologiske model<sup>5</sup> kan de relevante arenaer illustreres<sup>6</sup> således:



<sup>4</sup> Schjellerup Nielsen, Helle & Karen Zobbe (2003): "Børn og unges relationsdannelse på en lokal døgninstitution". Teori og Metodecentret. 2003. Side 8-9.

<sup>5</sup> Bronfenbrenner, Urie (1979): *The Ecology of Human Development*. Experiments by Nature and Design. Harvard University Press. USA.

<sup>6</sup> Med inspiration fra Bø, Inger (2000): *Barnet og de andre*. Universitetsforlaget. Oslo.

For børn i traumatiserede flygtningefamilier har det ekstra stor betydning, at de i deres liv uden for familien kompenseres for forældrenes mangelfulde evner som omsorgsgivere og rollemodeller.

Det har også stor betydning for børn og unge, hvis der er manglende overensstemmelse mellem de forskellige livsverdeners integrationsstrategier.

Som eksempel kan nævnes en familie, som fravælger deltagelse i aktiviteter uden for deres egen etniske gruppe og i hjemmet fastholder hjemlandets kulturelle normer. En sådan segregerende strategi vil for familiens børn kunne medføre identitets- og loyalitetskonflikter, hvis de i daginstitution eller skole mødes med en inkluderende eller assimilerende integrationsstrategi.

Som et andet eksempel kan nævnes familier, hvor en af forældrene er velintegreret i det danske samfund og ønsker, at den familiesammenførte ægtefælle og børnene hurtigst muligt skal tilpasse sig danske normer og kultur. En sådan assimilerende strategi vil være vanskelig for børnene at finde sig til rette med, hvis de i daginstitution, skole og blandt jævnaldrende føler sig ekskluderet. Resultatet bliver i nogle tilfælde, at den unge vælger kun at omgås kammerater fra sin egen etniske gruppe og – i modsætning til forældrene – fastholder hjemlandets kulturelle og religiøse normer.

Begge eksempler stammer fra børnesagsjournaler, hvor uoverensstemmelserne mellem familiens og de offentlige institutioners integrationsstrategier anføres som en væsentlig årsag til den unges identitets- og integrationsproblemer.

### 3. DE UNGES OPLEVELSER UNDER OPVÆKSTEN

#### Interviewgruppen

I forbindelse med projektet har 25 unge mellem 14 og 21 år ladet sig interviewe om deres opvækst i Danmark. Alle de unge har flygtningebaggrund.

De interviewede er 'almindelige' og – for langt de flestes vedkommende – velfungerende unge, der stadig er i gang med skole eller uddannelse. 10 af de unge fandt vi i 8. eller 9. klasse på en folkeskole, seks er interviewet i en lokal ungdomsklub, fem på en ungdomsskoles afdeling for tosprogede og fire er fundet via en teknisk skole og Avenyteatrets integrationsprojekt "Task Force".

Det skal nævnes, at kun et par af de interviewede har haft ophold i danske asylcentre, og at det længste ophold angives at være på godt et år. Der er således ikke tale om unge, som selv har tilbragt lang tid i den uvished, som en lang asylsagsbehandling kan medføre. Flere af dem oplyser, at en eller begge forældre har boet på forskellige centre, men de unge har ikke konkret viden om, hvor lange disse ophold har været.

Selv om enkelte af de unge har været i kontakt med de sociale myndigheder og politi/retssystem, var alle på interviewtidspunktet i gang inden for det normale skole- eller uddannelsessystem. Der er altså ikke tale om, at de unge informanter tilhører en specielt belastet eller utilpasset gruppe. De unges oplysninger om problematiske opvækstbetingelser, negative oplevelser i skolen med mere må derfor antages at være almindeligt forekommende for børn og unge i flygtningefamilier i Danmark.

De interviewede unge repræsenterer mange af de lande, som Danmark de sidste 20 år har modtaget flygtninge fra: Palæstina (Libanon og Syrien), Somalia, Uganda, Bosnien, Iran, Irak og Afghanistan.

Ca. halvdelen er født i Danmark, mens resten er kommet hertil, da de var mellem to og 12 år. En enkelt af de unge er enebarn, men de fleste kommer fra store familier med tre til seks børn.

I interviewene er der spurgt ind til de unges familierelationer, skolegang, eventuel kontakt til sociale myndigheder, politi og retssystem m.v., og de unge er samtidig blevet bedt om at komme med forslag til, hvordan integrationsindsatsen kan forbedres. De unges besvarelser er sammenfattende gengivet nedenfor.

### 3.A DE UNGE FLYGTNINGES UDSAGN

#### Familieforhold

De unge er generelt tilbageholdende i forhold til at fortælle om deres familiesituation. Flere har kun en forælder i Danmark, og et par stykker nævner problemer i forhold til stedfædre.

Flere af de lidt ældre unge gør opmærksom på, at de kommer fra en kultur, hvor der ikke er tradition for at tale åbent om psykiske lidelser eller andre alvorlige problemer, hverken internt i familien eller over for fremmede. Det betyder, at børnene bliver opdraget til at holde eventuelle problemer for sig selv og derfor kan være temmelig gamle, før de kan finde ud af at bede andre om hjælp. Det betyder også, at de unge kan have svært ved at 'sladre til kommunen' og derfor får problemer med at få myndighederne til at forstå en situations alvor. En ung mand med en voldelig far udtrykker det sådan:

*"Jeg går jo selvfølgelig ikke op til kommunen og siger, at min far slår mig. Jeg går op og siger – Prøv at høre her. Jeg har nogle problemer derhjemme. Min far og jeg kan ikke enes, og jeg vil bare gerne have mit eget og økonomisk støtte til at komme videre."*

Mere end halvdelen af forældrene står uden for arbejdsmarkedet, og de unge forklarer i mange tilfælde dette med forældrenes fysiske og psykiske sygdomme som følge af traumatiske (krigs)oplevelser i hjemlandet. Samtidig har mange af de unge kun vage fornemmelser af, hvad forældrene tidligere har været igennem af traumatiserende oplevelser. *"Han har jo været i krig, ikke"*.

Et par af de unge oplyser, at deres forældre i Danmark har måttet tage ufaglært arbejde, fordi deres uddannelse fra hjemlandet ikke kan bruges/godkendes her.

På trods af de ovenstående oplysninger om flugtrelaterede problemer svarer mange af de unge, at de ikke oplever, at deres familier har andre eller større problemer end etniske danskere. Især nogle af de yngste interviewede gør meget ud af at pointere, at deres familie er *"helt almindelig, med helt almindelige problemer"*.

De unge, som har syge og traumatiserede forældre, giver udtryk for, at de ikke mener, at deres forældre får den lægelige behandling og sociale støtte, som de har brug for. Disse unge efterlyser f.eks., at forældrenes fysiske lidelser bliver taget alvorligt og ordentligt undersøgt, at der gives psykologhjælp til at få bearbejdet traumer, og at der gøres mere for at hjælpe forældrene til et job, som de kan magte. I den forbindelse nævner et par af de unge, at der er behov for bedre og mere massiv sprogundervisning, hvis forældrene nogensinde skal gøre

sig håb om at finde beskæftigelse. Forældrenes problemer har stor betydning for disse unges situation, og et par af de interviewede fortæller, at de i perioder har måttet bo uden for hjemmet. De unge føler i et vist omfang ansvar for deres syge og dårligt integrerede forældre, men har ikke selv mulighed for at afhjælpe familiens situation.

En ung pige fortæller, at hun og søsteren efter forældrenes (meget langvarige og problematiske) skilsmisse er nødt til at bo hos faderen, fordi han er så syg, at han ikke kan klare sig selv – en situation, hun finder voldsomt hæmmende i forhold til sine egne uddannelses- og udfoldelsesmuligheder.

### De unges skoleoplevelser

Mange af de unge udtrykker generel tilfredshed med deres skoleforløb, selv om de næsten alle også har en eller flere negative oplevelser at fortælle om. Der er ikke spurgt specifikt ind til skoleskift, men det fremgår alligevel, at en stor del har gået på mere end en skole. Enkelte er startet i modtageklasse, og fem af de unge gik på interviewtidspunktet på en ungdomsskole for tosprogede.

Et par af de lidt ældre interviewpersoner, som er i gang med gymnasium eller HF, fortæller, at de har haft en *'helt fantastisk'* lærer, hvilket har haft afgørende betydning for deres positive skoleforløb. Disse unge beskriver, hvordan læreren har givet dem tro på egne evner, og i et tilfælde også hvordan læreren via kontakt til forældrene fik disse konstruktivt involveret – både i den unges skolegang og i skolens liv som sådan.

Bortset fra et par unge, som i kortere perioder har gået i arabiske privatskoler, har ingen modtaget modersmålsundervisning. En enkelt – tresproget – elev oplyser, at han har fået tilbud om modersmålsundervisning på moderens sprog<sup>7</sup>. Men han vil hellere have mulighed for at lære faderens sprog, fordi faderen var skolelærer i sit hjemland og derfor bedre end moderen ville kunne hjælpe ham med lektierne.

Selv om de fleste af de interviewede er født i Danmark eller er kommet hertil i førskolealderen, er der mange af dem, som taler ret dårligt dansk. De sproglige problemer har for en del betydning for deres indstilling til og udbytte af skolegangen. Flere giver udtryk for, at de har klaret sig godt i skolen de første år, men at det efter 4.-5. klasse er blevet svært at følge med.

---

<sup>7</sup> Moderen kommer fra et tidligere østland, nu omfattet af EU- og EØS-reglerne om gratis modersmålsundervisning, faderen fra et ikke-vestligt land.

De unges oplysninger bekræftes af repræsentanter fra skoleverdenen. Lærerne oplever ofte, at tosprogede elever klarer at udvikle et basalt 'daglig-dansk', men at de får problemer, efterhånden som undervisningen stiller stadigt større krav til barnets begrebsforståelse m.v.

De unge er generelt glade for deres lærere, men flere fortæller, at de også har lærere, som *"er racister"*, eller som *"ikke kan li' os med mørkebrune øjne"*. *"De kan ikke lide dem. Hvis de laver den mindste fejl, så er det bare op på kontoret"*. Sådanne lærere kan blandt andet nedgøre eleven med udsagn som: *"Jeg synes, at det er en god idé, at du stopper efter 9. klasse og åbner en grønthandel"*.

De unge, som er citerede ovenfor, er ikke ret glade for at gå i skole, og de giver samtidig udtryk for at føle sig negativt forskelsbehandlet, f.eks. ved ikke at blive hørt/spurgt så tit som deres etnisk danske klassekammerater – *"fordi de tror jo ikke, at vi kan noget"*. Et par unge mænd, som har forladt folkeskolen for flere år siden, oplyser, at de har savnet forståelse for deres adfærd i skolen, og at de ofte følte sig uretfærdigt behandlet, fordi de *"altid fik skylden – også for andres ballade"*.

Et par af de interviewede piger oplyser, at de i skolen er eller har været udsat for mobning på grund af deres etniske baggrund, og at der i klassen er ubehagelige klinedannelser. De beklager sig i den sammenhæng over, at lærerne ikke griber ind og får tingene stoppet. Omvendt har en anden pige haft en positiv oplevelse, i forbindelse med at en lærer greb hurtigt ind og fik standset en begyndende mobning.

Et par af de lidt ældre interviewede fortæller, at de fleste af deres lærere for så vidt har været positivt indstillede, men at de har savnet kompetencer i forhold til at undervise tosprogede børn – at de ikke har vidst, hvordan de skulle forholde sig *"i forhold til sådan nogen som os"*.

Langt de fleste af de unge oplyser, at deres forældre støtter op om deres skolegang, og at uddannelse vurderes positivt og nødvendigt af familien.

Enkelte har forældre, som hjælper dem med lektier, men flere oplyser, at det i stedet er ældre søskende, der træder til.

*"Min far siger: "Du skal gå i lektiecaféen, for du ved, at jeg kan ikke hjælpe dig.""*

Fem af de interviewede unge har ingen hjemlig støtte eller opbakning omkring deres skolegang. De forklarer dette med, at forældrene er så traumatiserede og fysisk syge, at der ikke

er overskud til andet end lige at klare dagligdagen i hjemmet. Disse forældre deltager heller ikke i klassemøder eller lignende.

To af de unge fortæller, at de har oplevet en længere periode uden skolegang. Den ene angav årsagen til dette som en uoverensstemmelse mellem skolen og forældrene om, hvilket undervisningstilbud han skulle følge. Skolen ville have drengen i et specialtilbud, hvilket forældrene ikke ville acceptere. Efter at have været holdt hjemme i nogle måneder, havde skolen accepteret, at drengen kunne fortsætte i sin gamle klasse.

Det andet tilfælde drejede sig om en pige, som af skolen mente sig urigtigt beskyldt for nogle ting, som hun på ingen måde ville vedkende sig. Forældrene havde støttet hende i ikke at skulle gå på skolen. Efter en længere periode uden undervisning var sagen løst ved, at hun havde fået et alternativt skoletilbud, som hun havde accepteret og nu var glad for.

De unge har kun få bud på, hvad skolen kan gøre for at forbedre indsatsen for de tosprogede. Der er dog mange, som mener, at der bør gives mere massiv sprogstøtte i dansk, og flere efterlyser lektiehjælp.

Det skal her nævnes, at det er de unge, som trives bedst i skolen, der kommer med forslag til forbedringer. De unge med et mere problematisk forhold til deres skolegang virker ofte så opgivende, at de ikke kan komme med forslag til, hvordan situationen kan ændres.

Det skal også nævnes, at pigerne generelt er mere tilfredse med deres skoleforløb end drengene. Dog er der et par piger blandt de mest utilfredse.

*Sammenfattende* kan det siges, at de fleste af de unge er relativt tilfredse med deres skole og deres lærere, men at der samtidig er mange, som har haft negative oplevelser, dels i forbindelse med alvorlige sproglige og faglige problemer, dels ved at føle sig holdt udenfor af kammerater og enkelte lærere.

Uenighed mellem skole og forældre kan få meget uheldige konsekvenser for børnene, som i perioder risikerer at stå uden undervisningstilbud.

Omvendt kan relationen til en engageret lærer få stor og positiv betydning ikke alene for den unges motivation og uddannelse, men også som en afsmittende effekt på hele familiens integration.

## De unges erfaringer med de sociale myndigheder

Flertallet af de unge har ikke selv været i kontakt med kommunens socialforvaltning, men næsten alle har kendskab til kammerater, som har modtaget tilbud om foranstaltninger – primært i form af kontaktperson.

De interviewede mener, at ordningen med at få en kontaktperson er en god ting, og at de unge, som har taget imod det, er glade for personen. Et par af de interviewede fortæller, at de har storebrødre, som har kontaktpersoner, der snakker med brødrene og hjælper dem med at søge arbejde og lignende.

En enkelt fortæller, at tilknytning af kontaktperson har været på tale, men at moderen har afvist tilbuddet. *"Hun siger: "Jeg er her. Hvad skal I bruge en anden mor til?"*

Tre af de interviewede unge har eller har haft en kontaktperson tilknyttet og er glade for ordningen. En enkelt oplyser, at han tidligere havde en person, som han ikke kunne tale med, men den nye *"er fin nok"*. Et par af disse unge nævner, at kontaktpersonen også går ind i konflikter mellem forældre og ung, hvilket opfattes positivt af alle parter.

En enkelt af de unge har været og er i kontakt med de sociale myndigheder i forbindelse med en straffesag, som tilsyneladende har verseret i mere end et halvt år. Han regner med at få dom til ungdomssanktion, men er ikke helt sikker på, hvad det konkret vil indebære, bortset fra at han formentlig vil skulle anbringes væk fra familien og nærmiljøet.

En anden er p.t. anbragt uden for hjemmet og oplyser, at det skyldes forældrenes meget belastede situation på grund af faderens psykiske lidelser efter torturoplevelser. Den unge er tilfreds med de sociale myndigheders indsats i forhold til sin egen situation, men er en af dem, der samtidig udtaler sig meget kritisk i forhold til den hjælp og støtte, som forældrene har fået tilbudt. Hun mener ikke, at forældrenes fysiske klager er blevet taget alvorligt eller ordentligt undersøgt.

En ung mand på 21 år fortæller, at han forgæves har søgt kommunen om hjælp til at flytte hjemmefra, siden han var 17. Forældrene blev skilt for 10 år siden på grund af faderens alkoholmisbrug og voldelige adfærd, som sønnen forklarer med traumer fra deltagelse i Iran/Irak-krigen. Den unge og hans to mindre søskende blev hos faderen – han har ikke set moderen siden skilsmissen – og han har i høj grad måttet påtage sig både opdragerrollen i forhold til sine søskende og det meste af det huslige arbejde i familien lige siden. Han giver udtryk for at føle sig svigtet af de sociale myndigheder – både personligt og i forhold til resten af familien.

En anden ung mand oplyser, at han efter en anbringelse uden for hjemmet forgæves har søgt kommunen om støtte efter hjemgivelsen. Han har nu den opfattelse, at man i Danmark kun kan få en støtte-kontaktperson, hvis man har lavet noget kriminelt, hvilket han finder forkert.

*Sammenfattende* kan det konkluderes, at de unges opfattelse af de sociale myndigheder overvejende er positiv, men at de unge, som har haft mest erfaring med de sociale myndigheder, giver udtryk for at kunne ønske sig yderligere støtte.

Samtidig må det pointeres, at ret mange af de interviewede giver udtryk for, at indsatsen i forhold til forældrene eller familien som helhed har været mangelfuld.

### De unges – kønsafhængige – fritidsliv

Flertallet af de unge oplyser, at de deltager eller har deltaget i forskellige, organiserede fritidsaktiviteter: fritids- eller ungdomsklub, fodbold, boksning, badminton eller andre sportsgrene.

Der er dog her store kønsforskelle, idet en del af pigerne oplyser, at de 'ikke går til noget'. Pigerne begrundelser spænder fra, at de ikke har lyst – *"jeg er altså ikke sådan en sportspige"* – til at der ikke er nogen tilbud, de kan deltage i, fordi der ikke er oprettet hold kun for piger. En enkelt har tidligere dyrket sport og gået i klub, men har ikke længere tid, da hun har et fritidsjob ved siden af skolen.

En af pigerne giver meget tydeligt udtryk for, at hun er godt træt af den generelle opmærksomhed omkring drengenes fritidstilbud: *"Drengene, de har mere frihed, og de kan gøre, hvad de har lyst til. Men nu er tiden til, at det er pigerne, der skal komme ud"*.

Pigerne udtaler sig ellers generelt meget afdæmpet i forhold til deres manglende muligheder for et aktivt fritidsliv, og det er tydeligt, at flere af dem er ret bevidste om ikke at eksponere problemer i relation til familiens kulturelle baggrund og de danske kønsnormer. De fleste piger giver udtryk for, at de finder det i orden, at de ikke har de samme frihedsgrader som deres etnisk danske kammerater, og de tolker restriktionerne positivt – som omsorg og interesse fra forældrenes side.

Det skal her nævnes, at flere – både drenge og piger – uopfordret kommer ind på forskelle i opdragelsesmønstre. Flere mener, at etnisk danske børn får lov til for mange ting og mangler respekt for forældrene, hvilket nogle begrundes med, at de danske forældre ikke interesserer sig nok for deres børn.

De drenge, som ikke aktuelt deltager i fritidsaktiviteter, har alle gjort det tidligere. De forklarer i første omgang ophøret med, at de kommunale tilbud *"er kedelige"*, men efterfølgende kommer det i et par tilfælde frem, at den unge er blevet smidt ud/har fået karantæne på grund af sin adfærd. Disse unge bruger nu fritiden med kammerater på gaden eller 'i byen', og et par af dem efterlyser anderledes klubtilbud i det nære lokalområde.

Næsten alle de unge siger, at forældrene støtter op om sports- og fritidsaktiviteter. Flere af dem, som aktuelt ikke går til noget, fortæller, at forældrene har prøvet at presse dem i gang, men at de selv har sagt nej, *"og så kan de jo ikke tvinge mig"*.

### De unges holdning til politi og retssystem

De fleste af de interviewede unge har aldrig selv været i kontakt med politiet og har ingen erfaringer med retssystemet. På trods af de manglende personlige erfaringer er der flere, der mener, at politiet generelt farer hårdere frem over for unge med anden etnisk baggrund.

De unge, som har prøvet at være anholdt og afhørt af politiet, har et lidt mere nuanceret billede, idet flere her giver udtryk for, at de har det helt fint med lokalpolitiet, men ikke med ordensmagten som sådan.

Et par af de unge har verserende sager og forventer at få enten betinget dom med kommunale foranstaltninger eller dom til ungdomssanktion. Det, synes de, vil være helt i orden: *"Når jeg har dummet mig, må jeg jo også tage straffen for det"*.

Det kan nævnes, at de unge generelt er ret uinteresserede i spørgsmålene om politi og retssystem.

### Kammerater, venskabsrelationer og hverdagens racisme

Kun få af de unge oplyser at have etniske danskere som nære eller tætte venner. De fleste omgås både majoritets- og minoritetsunge i skole og fritidsliv, men når det kommer til den uorganiserede fritid, holder de fleste sig til venner med nogenlunde samme etniske baggrund.

Nogle begrundes dette med ønsket om at undgå at blive mobbet eller set ned på – jf. de negative skoleoplevelser omtalt ovenfor.

Andre antyder indirekte, at de ikke mener at ville blive accepteret på lige fod blandt etnisk danske unge. Samtidig siger de, at de foretrækker og føler sig mere trygge ved at være sammen med nogen *"fra mit eget folk"*.

Omkring disse spørgsmål er de unges retorik tydeligt præget af den aktuelle udlændingedebats fokusering på 'dem og os', og mange af de unge omtaler uopfordret episoder, hvor de er blevet mødt med racistiske tilråb eller lignende. Deres reaktioner på episoderne er meget forskellige. Nogle siger, at de vælger ikke at lade sig påvirke og hellere vil trække sig end at risikere konfrontationer. Andre – og her især nogle af de yngre drenge – fortæller, at de ikke finder sig i den slags, selv om det somme tider fører til slagsmål. Nogle af disse unge giver udtryk for, at *"de fleste danskere er racister"* – og bruger dette som forklaring på, at de også selv har en racistisk holdning til etniske danskere.

At de unge kan opleve racisme i hverdagen, bekræftes blandt andet via et interview af en skoleleder, som fortæller, at skolens lærere i forbindelse med klasseture har oplevet, at elever med anden etnisk baggrund af 'pensionistdamer i bussen' højlydt er blevet opfordret til at *"rejse hjem, hvor I kommer fra"*.

### De unges forslag til forbedring af integrationsindsatsen

Et par unge omtaler familiens boligsituation som et stort problem. Store familier i små lejligheder (en enkelt oplyser, at familien på otte personer bor i en toværelses lejlighed) betyder, at børnene har svært ved at finde ro – og plads – til lektielæsning. Familiernes boligforhold får dermed betydning for børnenes skole- og uddannelsesmæssige muligheder.

Udover de forslag, som er nævnt tidligere – om bedre sprogstøtte i skolen og en forbedret indsats i forhold til forældrene og deres arbejds- og helbredsmæssige situation – kommer de unge blandt andet med følgende svar på spørgsmålet om, hvordan flygtningebørnenes integration kan forbedres:

*"Det er svært, for hvis der er én, der råber perkersvin, så kan man jo ikke føle, at man er en del af befolkningen"*.

*"Altså, man kan få alle til at kunne lide hinanden. Giv dem lige meget hver især. Altså bare ikke være nærig"*.

*"Der er jo nogle af danskerne, der er imod indvandrere. De kan måske blive bedre til at acceptere dem, som de er"*.

Der er også unge, som taler for flere klubber, ture og andre fritidsaktiviteter. Men generelt vejer forslagene om mindre diskrimination og fremmedhad tungest, når de unge bliver spurgt om, hvordan integrationen kunne blive bedre. Her skal det også nævnes, at to af de lidt ældre interviewede giver udtryk for, at frygten og risikoen for at kunne blive udvist af det land, som de er vokset op i, er belastende for dem og gør det vanskeligt at føle, at de hører til og accepteres her.

## Sammenfatning

Som nævnt i kapitlets indledning er de interviewede almindelige og så tilpassede unge, at de befinder sig inden for det normale skole- og uddannelsessystem. Denne udvælgelse er sket ud fra et ønske om at få et mere nuanceret indtryk af flygtningebørns opvækst end det billede, som tegnes via analysen af sociale sagsakter på utilpassede og kriminelle unge.

Alligevel fortæller de interviewede om en opvækst, som på en række områder adskiller sig negativt fra de fleste etnisk danske børns.

Fysisk og psykisk syge forældre, arbejdsløshed og trange boligforhold. Oplevelse af manglende samarbejde/forståelse mellem skolen og familien. Basale sprogproblemer og oplevelser af at være uønsket i/af samfundet og af at blive ekskluderet på grund af sin etniske baggrund præger deres opvækst.

Selv om de fleste af de interviewede kun omtaler en, to eller tre af de ovenstående risikofaktorer, må det vurderes, at de – og her især dem med et negativt skoleforløb – har en øget risiko for senere at få alvorlige problemer i forhold til uddannelse, arbejde og integration i det samfund, som de er vokset op i.

Når dette er tilfældet for relativt velfungerende unge med flygtningebaggrund, kan det ikke undre, at uforholdsmæssigt mange unge fra flygtningefamilier får så store sociale og adfærdsmæssige problemer, at de allerede inden 18-årsalderen bliver så utilpassede og kriminelle, at de anbringes på en af landets sikrede afdelinger. For journalmaterialets unge ser næsten alle de nævnte risikofaktorer ud til at have været til stede fra deres tidlige barndom.

## 4. DEN KOMMUNALE INTEGRATIONSINDSATS

Som omtalt i kapitel 2 indeholder lovgivningen ingen særlige bestemmelser vedrørende en integrerende samfundsindsats over for flygtningefamiliernes børn. På trods af de manglende lovkrav er de deltagende kommuner dog opmærksomme på opgavens vigtighed. I Aalborg og Fredensborgs officielle integrationspolitikker er indsatsen over for børnefamilierne højt prioriteret. På Frederiksberg har familieafdelingen en særlig integrationsenhed, som tager sig af de mest belastede børn og unge fra flygtningefamilier (og dårligt integrerede indvandrersfamilier).

Men opgaven med at få flygtningebørnene integreret i det danske samfund overlades i første omgang til det frontpersonale, som møder børnene i daginstitutioner, skoler, fritids- og ungdomsklubber. I tilfælde af sproglige eller skolefaglige problemer involveres PPR, og i tilfælde af alvorlige sociale og adfærdsmæssige problemer kommer de sociale myndigheder på banen.

I alle led er der tale om, at det integrerende aspekt er sekundært i forhold til personalets/institutionens primære opgaver (pasning, indlæring, løsning af specifikke sociale eller skolemæssige problemstillinger). Derudover er det – som omtalt i kapitel 2 – op til den enkelte medarbejder at være opmærksom på, om det enkelte barn kan have flygtningerelaterede problemer.

Dette kapitels afsnit om skolens og de sociale myndigheders indsat peger på, at der er behov for en højere grad af koordinering samt en langt større og tidligere opmærksomhed på nogle flygtningefamiliers særlige behov og problemstillinger. Endvidere viser det indledende afsnit om den danske sprogpolitik, at der er behov for en revurdering af betydningen af modersmålsundervisning.

## 4.A INTEGRATION OG SPROG

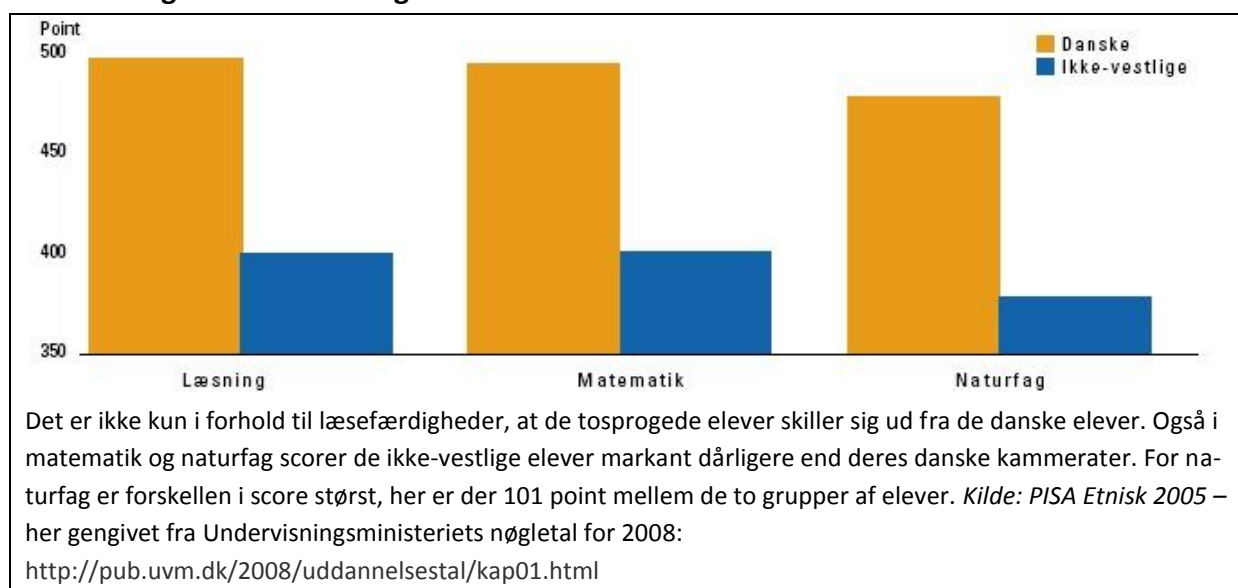
Resultaterne af både den indledende journalanalyse og interviewene af de unge og af professionelle aktører rettede et skarpt fokus mod sprogmæssige problemstillinger i forhold til integrationsindsatsen over for flygtningefamilierne og deres børn.

Som det vil fremgå af afsnit 4.b. og 4.c., får sprogproblemer ofte negativ indflydelse på frontpersonalets<sup>8</sup> og myndighedernes samarbejde med forældrene og den unge.

Men det må vurderes at være af endnu større betydning, at en del flygtningebørn, selvom de er født her i landet, opnår så begrænsede sproglige kompetencer, at de allerede efter grundskolen er sakket markant bagud i forhold til jævnaldrende etnisk danske unge.

Denne problemstilling er omfattende dokumenteret og belyst af såvel danske som internationale undersøgelser, der blandt andet viser, at Danmarks tosprogede børn og unge – primært fra ikke-vestlige lande – får markant dårligere udbytte af deres skolegang end de etnisk danske elever.

### Ikke-vestlige elever får dårligere PISA-score end deres danske klassekammerater



Ovenstående diagram<sup>9</sup> viser, at der fortsat er meget store forskelle i det faglige niveau for elever på folkeskolens 9. klassetrin. Ifølge den samme undersøgelse er læsefærdigheden for

<sup>8</sup> Ansatte i daginstitutioner, skoler, fritidstilbud m.v.

<sup>9</sup> Egelund, Niels og Torben Tranæs (red.) (2007). *Pisa etnisk – 2005*. Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitet.

mange unge fra ikke-vestlige lande så ringe, at dette alene vil kunne forhindre dem i at fuldføre en ungdomsuddannelse.

Flere internationale forskningsresultater peger entydigt på, at tosproget undervisning<sup>10</sup> og modersmålsundervisning<sup>11</sup> har positiv effekt på elevernes udbytte af skolegangen<sup>12</sup>, og at sproglige færdigheder på modersmålet er af afgørende betydning for et barns muligheder for at tilegne sig andre sprog. En meget stor, svensk undersøgelse fra 2008<sup>13</sup> viser, at elever, som har modtaget modersmålsundervisning ikke alene klarer sig på lige fod med etniske svenskere, men faktisk får det højeste karaktergennemsnit.

I en rapport om uddannelsessystemerne i EU<sup>14</sup> beskrives det blandt andet, hvordan afskaffelsen af modersmålsundervisningen i 2002 har medført, at den danske integrationspolitik har taget en assimilerende drejning.

I rapporten anføres det:

- At tosprogethed i Danmark ikke opfattes som en styrke eller ressource, men snarere som en barriere, der skal overvindes
- At vi i Danmark ikke har fokus på udviklingen af en dobbelt-national identitet, men på beherskelsen af det danske sprog
- At de værdier og normer, der hersker i den danske folkeskole, er opstået på majoritetens præmisser og dermed skaber ulige vilkår mellem etniske minoriteter og majoriteten
- At disse forhold bevirker, at skolesystemet kommer til at virke diskriminerende

Disse forhold anføres at være en væsentlig del af forklaringen på, at der i Danmark er så stor forskel i de akademiske færdigheder mellem etniske majoritetsbørn og minoritetsbørn, og det anbefales, at man i Danmark (og i fem andre europæiske lande) bør være ekstra opmærksom på mulighederne for tosproget undervisning og modersmålsundervisning.<sup>15</sup>

---

<sup>10</sup> Tosproget undervisning: eleven modtager undervisning både på modersmålet og på dansk.

<sup>11</sup> Modersmålsundervisning: eleven undervises i sit/forældrenes modersmål.

<sup>12</sup> Haaht, J.H. (2005): *Explaining Student Performance*. Evidence from the international PISA, TIMMS og PIRLS surveys.

<sup>13</sup> Skolverket (2008): *Med annat modersmål – elever i grundskolan og skolans verksamhet*. Rapport 321.

<sup>14</sup> Moldenhawer, Bolette et al. (2009): *Comparative Report on Education*. Edumigrom Comparative Papers. 2009.

<sup>15</sup> Haaht, J.H. (2005): *Explaining Student Performance*. Evidence from the international PISA, TIMMS og PIRLS surveys.

### Unge med mangelfuldt dansk

I alle de tre deltagende kommuner gøres der i dag en stor indsats for at få alle tosprogede børn sprogtestet og – efter behov – sprogstimuleret i god tid inden skolestart. Men på trods af denne indsats opleves det fortsat, at børn starter i skolen helt uden eller med et meget mangelfuldt dansk.

Derudover bekræftes det af de interviewede skolefolk, at en del tosprogede klarer sig rimeligt med et 'dagligdags-dansk' i indskolingen, men får store problemer, når undervisningen fra omkring 4.-5. klasse begynder at stille mere intellektuelle krav, som forudsætter, at børnene har udviklet et (dansksproget) begrebsapparat. Dette er helt i overensstemmelse med udsagnene fra nogle af de interviewede unge, om at de havde kunnet følge fint med i skolen frem til 4.-5. klassesetning, men derefter havde følt sig hægtet af.

I forbindelse med interviewene af de 25 unge oplevede vi, at der var fem-seks, som tilsyneladende havde problemer med at forstå nogle af de – relativt simpelt formulerede – spørgsmål, ligesom de talte så dårligt dansk, at det var vanskeligt at forstå deres svar. En enkelt af disse var først kommet til landet i 12-årsalderen, hvorimod de øvrige oplyste at være født her i landet og at have gået i dansk skole siden børnehaveklassen.

Det anføres fra flere sider, at de sproglige barrierer for en del børn er medvirkende årsag til adfærdsproblemer i skolen. Når de ikke kan følge med i den dansksprogede undervisning, begynder de at kede sig, bliver urolige og 'laver ballade'. Derudover mener flere af de interviewede, at det manglende udbytte af undervisningen også kan medføre, at barnet/den unge føler sig dum og mindreværdig, hvilket igen kan føre til lavt selvværd og manglende tro på egne evner og muligheder.

Et par af de interviewede skolefolk beretter om flygtningebørn, som har været fejlplacerede i specialtilbud for dårligt begavede, fordi man i skolen havde fejltolket deres adfærd og sproglige færdigheder.

En ungdomsskole for tosprogede oplyser, at mange af deres elever, som har klaret sig rigtigt dårligt i folkeskolen, viser sig at have langt større boglige evner end forventet, når blot undervisningen gives af lærere, der dels har tosprogskompetencer og dels har forståelse for, hvad en opvækst i en traumatiseret familie betyder for indlæringsevnen.

Endelig omtales det af flere, at nogle af de sprogligt meget svage elever også har problemer med at forstå forældrenes sprog, hvilket i grelle tilfælde fører til, at forældrene helt opgiver at opdrage børnene, fordi de ikke har et fælles sprog at kommunikere på. Disse børn bliver helt afhængige af, at det fra skolen, fritidslivet eller de sociale myndigheders side lykkes at få

givet dem nogle alternative voksenrelationer, som kan kompensere for forældrenes manglende opdragerfunktion.

### Modersmålsundervisning i Danmark

Modersmålsundervisningens betydning for børns indlæring og uddannelse var der ingen af de interviewede, kommunale medarbejdere, der stillede sig tvivlende overfor, snarere tværtimod.

Men den i Danmark manglende modersmålsundervisning af flygtningebørn bliver ikke uopfordret bragt på banen af én eneste af de interviewede professionelle. På interviewerens direkte spørgsmål er svarene i de fleste tilfælde, at "*det har man jo afskaffet*". Det er ikke et område, der fokuseres på, selv om stort set alle giver udtryk for, at en genindførelse af tilbuddet ud fra en faglig vurdering ville være af stor betydning for sprogligt svage tosprogede. Men når disse faglige vurderinger er tilsidesat af politiske og økonomiske beslutninger, opfattes det som spild af tid at forsøge at få beslutningerne ændret.

At modersmålsundervisning i dag alene er et tilbud til børn fra EU- eller EØS-lande<sup>16</sup> har de færreste lyst til at kommentere på. Det opleves tilsyneladende ubehageligt, at tosprogede børn på den måde forskelsbehandles, alt efter hvor de eller deres forældre kommer fra.

### Dansk som andetsprog

Når nu enhver tanke om modersmålsundervisning til alle tosprogede synes opgivet, gives der fra lærere og PPR-medarbejdere til gengæld udtryk for glæde over, at dansk som andetsprog fremover skal tænkes ind i al undervisning i grundskolen. Der er klare forventninger til, at en sådan indsats med tiden vil være med til at forbedre de tosprogede elevers udbytte af skolegangen. Men der gives også udtryk for, at der vil blive tale om en *meget* lang indkøringsfase, fordi der ikke er sat økonomiske midler af til at få forsynet alle de allerede uddannede lærere med de nødvendige kompetencer.

Tilbud om særlig sprogstøtte i dansk, hvor eleven tages ud af sin normale klasse eller skal deltage efter normal skoletid omtales af flere som problematisk. Dels er det med til at skille eleven ud i forhold til klassekammeraterne, og dels kan det forhindre barnet i at deltage i almindelige fritidsaktiviteter, ikke mindst hvis tilbud om lektiecafé også ligger uden for skoletiden.

---

<sup>16</sup> Direktiv 77/486/EØF.

### Arabisk som 'tredjesprog'

Det nævnes i et par interview og omtales i et par journaler, at muslimske børn af forældrene tilmeldes undervisning i arabisk/koranskole, også i tilfælde hvor forældrene ikke selv taler arabisk. Dette opfattes som problematisk af flere grunde. Når forældrene heller ikke her kan støtte barnet fagligt, kan det, især for sprogligt svage elever, være belastende at skulle forholde sig til endnu et sprog – ikke mindst når barnet i skoleforløbet også skal lære andre fremmedsprog. Derudover nævnes det i et par sammenhænge, at der er meget lidt viden om den form for privat undervisning i arabisk, og at undervisningen måske kan risikere at modvirke den kommunale integrationsindsats.

### Sammenfatning

Selv om den aktuelle satsning på 'dansk som andetsprog' af de professionelle forventes på (langt) sigt at kunne kompensere for en del af flygtningebørnenes sproglige/faglige problemer i folkeskolen, må der siges at være tale om en næst- eller tredjebedste løsning, når det ud fra såvel danske som internationale undersøgelser vides, at modersmålsundervisning eller tosprogsundervisning giver bedre resultater og i højere grad sikrer tosprogede børn lige vilkår og muligheder.

Sprogstimulering af førskolebørn ser efter nærværende undersøgelse ud til at hjælpe de tosprogede til et basalt 'daglig-dansk', som børnene kan klare sig med i indskoling. Men derefter får mange faglige problemer, når de ikke efterfølgende har fået udviklet deres begrebsapparat – hverken på dansk eller på modersmålet.

### Sprogets betydning for samarbejdet med familien

Samarbejdet med flygtningebørnene og deres forældre vanskeliggøres i mange tilfælde af, at forældrenes danskundskaber er så mangelfulde, at skriftlige henvendelser skal oversættes, og der skal rekvireres tolk til møder, både i skolesammenhænge og hos de sociale myndigheder. Ifølge interviewene er det stadig uvant for mange lærere at skulle kommunikere via en tolk, hvilket i nogle tilfælde fører til, at man får reageret (for) sent på et barns problemer i skolen. Derudover kan de sproglige barrierer i skole-hjemsamarbejdet meget nemt bevirke, at man fra skolens side 'opgiver' at involvere/inddrage forældrene, og at forældrenes manglende danskundskaber af læreren tolkes som generelt manglende (forældre)evner.

Hos de sociale myndigheder kan behovet for tolkebistand dels forsinke sagsbehandlingen og dels øge medarbejdernes irritation eller frustration i tilfælde af udeblivelser. I et par børnesags-journaler var der notater om udgifter til forgæves tolkebistand og om problemer med at få forældre til at forstå vigtigheden af at møde til aftalt tid.

Det blev også i et par notater nævnt, at sagsbehandleren var usikker på, om forældre nu helt havde opfattet budskabet i en telefonisk kontakt, ligesom det fremgik, at man i ikke helt få tilfælde inddrog slægtninge eller naboer med bedre dansk kundskaber i kommunikationen med familien.

### Når forældre er analfabeter – også på eget sprog

Det blev i alle tre kommuner nævnt, at der opstår helt særlige problemer i forhold til kommunikationen med forældre, som hverken kan læse dansk eller deres eget sprog. Dette omtales primært – men ikke kun – som en problemstilling i forhold til enlige, somaliske mødre, hvoraf en del har været helt uden skolegang i hjemlandet og har uhyre svært ved at lære at tale og forstå dansk. I sådanne tilfælde er både skolen og de sociale myndigheder nødsaget til at benytte tolk allerede i forbindelse med indkaldelse til et møde, hvilket gør samarbejdet meget tungt, besværligt og tidskrævende.

*Sammenfattende* må flygtningeforældre med begrænsede dansk kundskaber fortsat siges at udgøre en stor udfordring. Det kan håbes, at Integrationsministeriets aktuelle udviklingsprojekt om styrket inddragelse af nydanske forældre via et udbygget skole-hjemsamarbejde med tiden kan være med til at finde løsninger på disse problemstillinger i skoleregi.<sup>17</sup>

## 4.B INTEGRATIONSINDSATSEN I SKOLEN

Alle interviewede skolefolk (primært ledere) giver udtryk for stor opmærksomhed omkring skolens betydning for flygtningebørnens/de tosprogede børns integration, og de fortæller om både negative og positive erfaringer. Man forsøger fra skolernes side at anlægge en bevidst anerkendende tilgang til nydanske forældre, men oplyser samtidig, at det kan være svært at gennemføre, fordi folkeskolen hviler på danske normsæt og værdier i en så udstrakt grad, at det bliver vanskeligt at inkludere andre kulturelle normer.

Som omtalt i afsnittet om sprogets betydning er den danske integrationspolitik blevet mere assimilerende. Men i offentligheden og i medierne italesættes de politiske mål stort set altid kun som positive ønsker om integration – uden opmærksomhed på, om de konkrete initiativer er af inkluderende eller assimilerende art, og om initiativerne opfattes som positive eller negative af de nydanskere, som de er rettet imod.

---

<sup>17</sup> "Styrket forældreinddragelse af nydanske forældre i grundskolen" – et ministerielt puljeprojekt rettet mod tosprogede børns forældre. Se evt. nærmere beskrivelse på: [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk).

De nydanske forældre kan igennem uoverensstemmelserne mellem sprogpolitikens italesatte positive hensigter og dens faktiske, assimilerende tilgang få en opfattelse af, at skolen forsøger at 'fordanske' deres børn ved at fjerne dem fra forældrenes sprog, kultur og norm-sæt. Dette kan være en af årsagerne til, at der i en del flygtninge- (og indvandrer-)grupper menes at versere en meget sejlivet myte om, at *"skolen vil ikke vores børn det godt – og den forskelsbehandler dem negativt."*

Myten omtales primært af skolernes samarbejdspartnere (sagsbehandlere, SSP- og fritidsmedarbejdere), men dens eksistens erkendes af skolefolk i diskussioner i refleksionsteam. Lærere og skoleledere forklarer blandt andet myten med, at mange flygtningeforældre mangler viden om det danske skolesystem og dets tradition for at tilbyde specialundervisning og særlig støtte ud fra det enkelte barns behov. Dette kan føre til, at forældrene oplever skolens forslag og tilbud som negativ særbehandling af deres børn.

De interviewede skolefolk, som alle taler for en anerkendende og inkluderende tilgang til de nydanske familier og deres børn, er således ikke bevidste om, at den danske sprogpolitik reelt er udtryk for en assimilerende – og ikke en inkluderende – integrationspolitik. Denne manglende bevidsthed kan vanskeliggøre skole-hjemsamarbejdet. F.eks. kan forældre, som ønsker at holde fast i værdier og normer fra hjemlandet, reagere negativt, når de bliver opmærksomme på skolens reelt assimilerende strategi – men reaktionen kan af læreren nemt tolkes som en afvisning af hans/hendes åbne og inkluderende tilgang til familien. Der er derfor behov for, at man i folkeskolen forholder sig til, om der er uoverensstemmelser mellem den officielle, politisk bestemte integrationspolitik og den strategi, som ledelse og lærerkollegium ønsker at følge – og behov for, at man får formidlet eventuelle uoverensstemmelser til forældrene.

Problemer i forældrekontakten kan også skyldes nogle læreres berøringsangst og usikkerhed i forhold til samarbejdet med tosprogede forældre. Der berettes om flere meget uheldige eksempler, f.eks. hvor forældre først i forbindelse med barnets udskoling er blevet orienteret om, at der er tale om så store, faglige vanskeligheder, at den unge ikke vil kunne bestå folkeskolens afgangsprøve – og hvor forældrene havde troet, at barnet skulle videre i gymnasiet. Mange flygtninge kommer fra skolesystemer, hvor et barn ikke rykkes op på næste klassetrin, hvis dets faglige niveau ikke er i orden. Disse forældre kan derfor føle sig næsten direkte ført bag lyset af skolen, når barnet hvert år er blevet rykket op – uden at forældrene er blevet informeret om de faglige problemer. At sådanne tilfælde overhovedet kan opstå, forklares i drøftelser i refleksionsteam af skolerepræsentanter med, at der hos enkelte lærere fortsat er tale om såvel lave forventninger til de tosprogede børns evner som berøringsangst i forhold til at samarbejde med deres forældre.

### Traumatiserings betydning for indlæring

Psykiske traumer har for mange en direkte, negativ effekt på deres indlæringsevne<sup>18</sup>. For en del flygtningeforældre kan dette blandt andet medføre, at de ikke er i stand til at lære dansk. Børn, som har oplevet krig og overværet dens vold, vil ofte få så alvorlige koncentrationsproblemer, at de kan have svært ved at indgå i almindelig klasseundervisning. De bliver urolige, kan ikke følge med og forstyrrer deres kammerater.

Næsten alle de interviewede skolefolk kan berette om flygtningebørn, hvor deres traumatiserende baggrund først er blevet kendt efter en længere periode med problematiske skoleforløb<sup>19</sup>.

Ud over børn med egne, primære traumer er der også tale om børn og unge med sekundær traumatisering som følge af en opvækst hos traumatiserede forældre<sup>20</sup>. Denne sidste gruppe er ofte præget af, at deres forældre ikke er i stand til at påtage sig en normal omsorgs- og opdragerrolle over for barnet. En børnesagsbehandler udtrykte dette således:

*”Altså, jeg er ked af at måtte sige det. Men når man forlader torturkammeret, så efterlader man sin forældreevne derinde.”*

Familiens liv bliver præget af en eller begge forældres psykiske problemer, utryghed og manglende stabilitet, og det medfører, at børnene i vidt omfang kommer til at påtage sig ansvar for både forældrenes og (mindre) søskendes situation. Et sådant familieansvar kan ikke undgå at få negativ indflydelse på barnets indlæring og skolegang – sådan som også flere af de interviewede unge gav udtryk for i kapitel 3.

Som eksempel kan nævnes en sag, hvor årsagen til en piges høje fraværsprocent viste sig at være, at hendes traumatiserede mor på grund af hyppige flash backs og angstanfald hverken kunne være alene hjemme eller tage vare på de mindre søskende. Familiens problemer havde ikke været kendt af skolen eller de sociale myndigheder, før PPR kom ind i sagen på grund af pigens bekymrende fravær. Moderen var ikke i behandling for sine traumer, og familien forsøgte at klare sig igennem, ved at faderen havde taget arbejde med skiftende arbejdstider. Men når han var i dagvagt, måtte den ældste datter så blive hjemme fra skole og tage vare på både mor og søskende.

---

<sup>18</sup> Dansk Flygtningehjælp/Center for udsatte Flygtninge (2009): *Status på fakta og udfordringer i arbejdet med ”Flygtninge med traumer i Danmark”*.

<sup>19</sup> Jf. kapitel 2’s afsnit om opmærksomheden på gruppen.

<sup>20</sup> Buch, Sisi (2007): *Den hemmelige lidelse*. Masterafhandling i globalisering og integration.

Efter at have fortalt om historier som denne taler flere af de interviewede (både fra skole, PPR, jobcenter og familieafdeling) for, at man på et meget tidligere tidspunkt (og senest ved udflytning fra asylcenter til kommune) bør foretage en grundig udredning af alle familiemedlemmernes fysiske, psykiske og sociale status, så der i tide kan sættes ind med nødvendig behandling og støtte. Det understreges, at en sådan udredning også bør gennemføres i forhold til senere familiesammenførte, idet der ifølge et par af de interviewede kan opstå meget store problemer for børn og unge, som efter års adskillelse og opvækst i flygtningelejre pludselig skal leve sammen med en herboende forælder, som de måske dårligt kan huske.

### Positive integrationserfaringer i skoleregi

På flere skoler arbejdes der med succes på at inddrage de etnisk danske forældre i at få de nydanske forældre til at føle sig som velkomne og vigtige deltagere til møder og klassearrangementer, ligesom man bestræber sig på at få nydanske forældrerepræsentanter i såvel klasser som skolebestyrelser.

Den tidligere nævnte opmærksomhed på en anerkendende tilgang kan blandt andet give sig udtryk ved at tage kulturelle og religiøse hensyn (som at undgå svinekød i skolekantin eller at indrette afskærmede badefaciliteter ved gymnastiksalen).

Derudover giver de interviewede skolefolk udtryk for, at man har stor gavn af tokulturelle medarbejdere i skolen – både som støttelærere i indskoling og som almindeligt ansatte i det hele taget. Uddannelse af flere tokulturelle pædagoger og lærere står højt på skoleledernes ønskeseddel.

I Fredensborg har man eksperimenteret med forskellige former for informationsmøder for nydanske forældre. Erfaringen er her, at man får det største fremmøde, hvis møderne indkaldes og holdes for hver sproggruppe for sig (f.eks. info-møder for alle arabisktalende forældre med børn i indskoling). Denne form er også behageligere for lærerne at deltage i, fordi der så kun skal tolkes mellem to sprog.

Kommunens skoler bruger derudover en del ressourcer på deltagelse i det lokale SSP-arbejde, som er blevet udbygget og opprioriteret inden for de seneste år.

I Aalborg har man i 2009 indført et 'trivselsforum' på alle skoler med henblik på at opfange de tidlige symptomer på mistrivsel (f.eks. højt fravær) hos eleverne. Initiativet retter sig også mod etnisk danske elever, men har samtidigt fokus på de tosprogede børn og deres særlige problemstillinger. Der er blevet ansat en 'trivselsmedarbejder' på hver skole, og nogle skoler med mange tosprogede elever har fået tilknyttet en socialrådgiver fra PPR. Det nyetablerede forum skal med tiden erstatte/samle andre samarbejdsfora (blandt andet SSP) og skal – via

en fast tilknyttet børnesagsbehandler fra det lokale familiecenter – sikre en bedre koordinering af indsatsen over for det enkelte barn/familien.

Det er håbet, at det nye forum vil betyde, at der fremover reageres tidligere på dårlig trivsel, og at det ændrede samarbejde kan føre til en holdningsændring hos de lærere, som i dag har modstand mod at involvere de sociale myndigheder, enten af frygt for, at dette vil kunne ødelægge deres egen relation til forældrene, eller fordi de har negative forventninger til familiecentrets indsats.

I samarbejde med nogle aalborgensiske idrætsorganisationer har ungdomsskolens afdeling for tosprogede unge udviklet en uddannelse i frivilligt foreningsarbejde, hvor de unge både i teori og praksis lærer, hvordan sådanne organisationer kan drives. Man forventer sig en del af projektet – også i form af en afsmittende effekt ved at flere flygtninge (og indvandrere) bliver mere aktive deltagere i foreningslivet.

Ungdomsskolen har derudover udviklet et tæt samarbejde med de lokale ungdomsuddannelser, hvor man blandt andet kan give sprogligt svage elever en personlig lærerstøtte med ud på uddannelsesstederne. Denne ordning har man meget positive erfaringer med, men har samtidig problemer med at få den finansieret, hvorfor man efterlyser mere fleksible muligheder for at kunne yde denne form for støtte, som ikke mindst familiesammenførte flygtninge, der først er kommet til Danmark i teenageårene, har behov for.

#### 4.C INDSATSEN FRA DE SOCIALE MYNDIGHEDER

Som omtalt i kapitel 2 retter integrationsloven sig udelukkende mod voksne flygtninge, og der findes ingen lovbestemte initiativer i forhold til børnenes integration. Selv om serviceloven giver muligheder for tidlig og forebyggende indsats, er dens økonomiske rammer i høj grad baseret på, at den enkelte udgift/foranstaltning kan kædes sammen med et bestemt cpr-nummer. Det betyder i praksis, at integrerende foranstaltninger over for flygtningefamiliernes børn og unge først iværksættes, når det enkelte barn er blevet til 'en sag' i kommunens familiecenter – og det sker normalt ikke, før man i daginstitution, skole eller andre steder finder det nødvendigt at underrette de sociale myndigheder om barnets bekymrende problemer.

##### Journalernes dokumentation af massive problemstillinger

Som tidligere nævnt blev undersøgelsen i to af de deltagende kommuner (Aalborg og Frederiksberg) indledt med en analyse af aktuelle børnesagsakter vedrørende unge med flygtning-

gebaggrund<sup>21</sup>. Journalanalysen skulle dels give et indblik i hvilke former for foranstaltninger, der havde været og fortsat blev iværksat over for de unge, og dels give input til efterfølgende interview af sociale sagsbehandlere og deres tværfaglige og tværsektorielle samarbejdspartnere. Analysen fokuserede på temaerne 'skole', 'fritid', 'familie', 'sociale foranstaltninger' og 'samarbejde'. På tværs af temaerne blev der set på sagsbehandlernes børnesyn, deres opmærksomhed på flygtningeaspekter samt på eventuelle kulturelle og etniske hensyn i valg af foranstaltninger.

Med den sociale lovgivnings krav om individuel journal- og sagsbehandling bliver det ud fra det enkelte barns sagsakter mere end vanskeligt at få et overblik over den samlede indsats over for familien. Eventuelle problemstillinger hos forældre og søskende omtales af og til i sagsresuméer eller bevillingsindstillinger, og der er ind imellem lagt relevante kopier af søskendes journalsider ind i sagsmappen. Men der er ofte meget få oplysninger om forældrenes situation i forhold til arbejde eller uddannelse, ligesom man ofte må lede længe eller forgæves efter oplysninger om familiens økonomiske og bolig-mæssige situation.

Selv om det således er vanskeligt via de kommunale børnesagsakter at få et samlet overblik over familiens forhold, tegnede journalanalysen dog et tydeligt billede af, at der er tale om familier med mange og svære problemstillinger.

Traumatiserende oplevelser fra krig og flugt præger fortsat mange af forældrene og nogle af de unge. Mange af børnene beskrives derudover med problemstillinger, der umiddelbart (selv om diagnosen ikke anvendes af sagsbehandlerne) kan tolkes som tegn på sekundær traumatisering<sup>22</sup>. I flere journaler ses overvejelser om iværksættelse af traumebehandling af forældre – stort set altid fulgt af oplysninger om årelange ventelister eller manglende mulighed for bevilling.

Det fremgik også, at mange forældre ud over de psykiske belastende traumer har fysiske lidelser – for nogles vedkommende som følge af tortur eller krigsskader.

Endelig er der påfaldende mange af de unge, som har alvorligt handicappede søskende, der lægger beslag på forældrenes – i forvejen sparsomme – ressourcer.

Af et par journaler fremgik det, at den unge efter flere år med problemadfærd i skole m.v. først som teenager er blevet psykologisk og psykiatrisk undersøgt og diagnosticeret med ADHD.

---

<sup>21</sup> Der blev i alt analyseret 20 journaler på flygtninge samt i hver kommune et par journaler på etnisk danske unge. Journalanalysen er uddybende beskrevet i bilag 1.

<sup>22</sup> Buch, Sisi (2007): *Den hemmelige lidelse*. Masterafhandling i globalisering og integration.

Journalerne på de utilpassede børn og unge med flygtningebaggrund dokumenterer, at de har og har haft en opvækst, der langt fra kan beskrives som optimal – og at både de og deres familier også fremover vil have behov for særlig støtte og sociale foranstaltninger.

### Etniske og kulturelle hensyn

Flere journaler viste, at man i tilgangen til familien og valg af foranstaltninger havde overvejelser om, hvordan der kunne tages hensyn til familiens særlige situation og kulturelle baggrund. I et tilfælde blev anbringelse uden for hjemmet fravalgt, fordi mor og barn under flugten til Danmark havde været fra hinanden i flere år, hvorfor en ny adskillelse vurderedes at ville blive for voldsom en belastning for både mor og barn. Ved iværksættelse af foranstaltninger over for unge piger blev der gjort meget ud af at finde et opholdssted, som forældrene kunne acceptere, således at man ikke risikerede at den unge blev permanent udstødt af familien.

I de tilfælde, hvor unge flygtninge havde fået tilknyttet en kontaktperson, var der stort set altid bestræbelser på at skaffe en person med samme etniske baggrund som den unge. Begrundelsen for dette valg var ofte, at en sådan kontaktperson skulle fungere som positiv rollemodel for den unge og samtidig vurderedes at have bedre forudsætninger for at kunne fungere som 'mægler' i forhold til uoverensstemmelser mellem den unge og forældrene og for at kunne få de sociale myndigheders samarbejde med forældrene til at glide lettere.

### De sociale myndigheders samarbejde med flygtningefamilierne

Sagsbehandlerne giver generelt udtryk for, at det kan være vanskeligt at få et konstruktivt samarbejde med flygtningefamilierne, som ofte har stor mistro til de sociale myndigheder. Denne mistro forklares blandt andet med, at en del flygtninge har så traumatiske og negative oplevelser omkring offentlige autoriteter med sig fra deres hjemland, at de har svært ved at have tillid til myndighedspersoner. Derudover kommer mange fra kulturer, hvor det ikke er sædvanligt, at stat eller kommune 'blander sig i', hvad der foregår i familierne.

Men en af de værste barrierer for samarbejdet med flygtningefamilierne er – både ifølge sagsbehandlere og tværfaglige samarbejdsparter – at der i de etniske miljøer findes en myte om, at socialforvaltningen primært skulle være ude på *'at fjerne børnene fra deres forældre'*. Denne myte opleves som mindst lige så sejlivet som den tidligere omtalte myte vedrørende skolen, og det på trods af, at der – især tidligere – har været en tendens til relativt færre anbringelser af minoritetsbørn end af børn fra etnisk danske familier.

Den indledende journalgennemgang viste, at mange af familierne ved ankomsten til kommunen havde modtaget generelt integrerende tilbud, f.eks. i form af "hjemme-hos'er", som blandt andet havde støttet forældrenes kontakt til daginstitution, skole og forvaltning. Man

havde også i udstrakt grad bevilget pædagogiske fripladser i dagsinstitutioner, primært begrundet i børnenes behov for at lære dansk før skolestart, men i nogle tilfælde også for at laste traumatiserede og/eller syge forældre, eller for at give moderen mulighed for at deltage i den obligatoriske danskuddannelse<sup>23</sup>.

At denne generelle støtte ikke havde været tilstrækkelig, viste sig ved, at de pågældende unge havde haft deres egen sag i børne- og familieforvaltningen i adskillige år – enten startende allerede i førskolealderen eller i de tidlige teenageår. I næsten alle journalerne var der tale om, at der efter den første, generelt integrerende indsats havde været flere år uden kontakt til familien – indtil barnet via en underretning blev registreret med sin egen sag.

På tidspunktet for sags gennemgangen havde de fleste af de unge allerede været undergivet flere foranstaltninger, mens et par sager stadig befandt sig i en indledende afklaringsfase.

Journalerne gav generelt indtryk af, at der fra børne- og familieafdelingernes side ydes en engageret indsats med henblik på at afhjælpe flygtningebørnenes problemer.

Serviceovens formalia omkring § 50-undersøgelser og skriftlige handleplaner var ikke opfyldt i alle sager, men dog hyppigere end landsgennemsnittet, hvis man sammenholder med offentliggjorte undersøgelser af mangler på disse områder.<sup>24</sup>

### Overset fattigdom?

Fattigdomsproblemer for modtagere af de laveste forsørgelsesydelse (og her ikke mindst starthjælpen til flygtningefamilier) har i de senere år været genstand for en del offentlig debat og for flere undersøgelser af de lave ydelsers betydning for de berørte familier.

Men disse fattigdomsaspekter afspejles ikke på nogen måde i børnesagsakterne, hvor familiens økonomiske forhold kun sjældent omtales. Dette kan måske til dels forklares med aktuelle problemer med at skabe sammenhæng i kommunernes socialfaglige indsats – en problemstilling som uddybes i kapitel 5.

I interviewene kommer flere sagsbehandlere dog ind på, at 300/450-timers reglen, start-hjælp samt adskillelsen af økonomisk og social støtte har stor og negativ betydning for mange af de dårligst stillede flygtningefamilier. Derudover berettes der i to af de tre kommuner blandt andet om, at enkelte børnefamilier reelt har været uden forsørgelse i op til to-tre måneder, fordi forældrene ikke kunne finde ud af, hvor og hvordan de skulle søge om hjælp i

<sup>23</sup> Jf. integrationslovens kapitel 4.

<sup>24</sup> NYE REGLER – NY PRAKSIS – Ændringer i serviceovens børneregler 2001. SFI-rapport: 06/10.

de nyoprettede ydelsescentre, og ikke kunne læse eller forstå de – dansksprogede – papirer, som de fik tilsendt.

Disse udsagn er helt i overensstemmelse med resultaterne fra de undersøgelser, som refereres herunder:

I Det økonomiske Råds Vismandsrapport fra 2006 fastslås det, at personer på starthjælp må betragtes som reelt fattige, og det beskrives blandt andet, at den lave introduktionsydelse især har negativ effekt for syge og traumatiserede flygtninge:

*”Mange indvandrere, der kommer som flygtninge eller familiesammenførte, har erfaringsmæssigt vanskeligt ved at komme ind på arbejdsmarkedet, jf. Husted mfl. (2001) og Blume mfl. (2005). Det betyder, at de ikke får en almindelig indkomst, og de ikke får indbetalt til pensionsordninger. (219) Virkningen af stramning af reglerne for og størrelsen af indkomstoverførslerne kan endda forøge problemerne for f.eks. psykisk syge. De økonomiske vilkår for at deltage i ”normale aktiviteter” forringes, og de berørte forarmes yderligere. Den lave introduktionsydelse til flygtninge har også en række negative effekter, især for de syge og de mest traumatiserede, som der er mange af i flygtningegruppen, jf. Blauenfeldt mfl. (2006). Denne gruppe har i starten af deres ophold i Danmark kun ringe mulighed for at forbedre deres økonomiske situation gennem job og havner derfor ofte i længerevarende fattigdom. De fleste af de negative fattigdomsvirkninger risikerer at blive deciderede barrierer for selvforsørgelse og gøre modtagerne passive samt socialt isolerede.”<sup>25</sup>*

En undersøgelse af de økonomiske forhold for flygtninge på starthjælp<sup>26</sup> viser, at det især er børnenes afsavn, der bekymrer forældrene. Økonomien er så ringe, at der ikke er råd til tilstrækkeligt sund og nærende kost, og familierne har problemer med at skaffe midler til tøj og sko. Almindelige forbrugsgoder for etnisk danske børn – som cykel, mobiltelefon og internetadgang – har familierne ikke råd til, og det beskrives i rapporten, hvordan disse mangler får en direkte ekskluderende effekt for flygtningebørnene, når de f.eks. ikke kan deltage i klassens cykelture.

I undersøgelsen fra CASA sættes flygtningefamiliernes rådighedsbeløb i relief ved at sammenligne med andre ydelser.

---

<sup>25</sup> Citat fra rapporten, s. 249.

<sup>26</sup> CASA: Flygtninge på starthjælp. [http://www.casa-analyse.dk/files/pdf/Flygtninge\\_paa\\_starthjaelp.pdf](http://www.casa-analyse.dk/files/pdf/Flygtninge_paa_starthjaelp.pdf)

## Rådighedsbeløb for modtagere af starthjælp beregnet som procentdel af sammenligningsbeløbene<sup>27</sup>

	Enlig uden børn	Enlig med 1 barn	Par uden børn	Par med 2 børn
<b>Pct. af standardbudget</b>	32 pct.	60 pct.	33 pct.	41 pct.
<b>Pct. af kontanthjælpsniveau</b>	52 pct.	77 pct.	51 pct.	55 pct.

Tallene viser, at en flygtningefamilie med to børn kun har 41 pct. af det rådighedsbeløb, som Forbrugerstyrelsen anser for tilstrækkeligt til at kunne dække et "rimeligt, almindeligt forbrug", og kun 55 pct. af det beløb, som en tilsvarende familie på almindelig kontanthjælp råder over.

De interviewede sagsbehandlere anfører generelt, at flygtningefamilierne udover en trængt økonomi på mange områder står med de samme problemstillinger som de etnisk danske børnefamilier, der er i kontakt med børne- og familieforvaltningen: forældre med begrænset skolegang, ingen uddannelse, manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, dårlig økonomi og ringe boligstandard, mange enlige forsørgere efter voldsomme og for børnene belastende samlivsophør.

### Børnenes behov contra forældrenes selvforsørgelse

Det fremgår af et par journaler på unge med mange, yngre søskende, at der i børne- og familieafdelingen opleves konflikter mellem integrations- eller aktivlovens krav om beskæftigelse og servicelovens varetagelse af børnenes behov. I en sag beskrives det, at den enlige flygtningemor ikke har overskud eller ressourcer til at holde møder og samarbejde med de sociale myndigheder omkring de ældste børns skole- og adfærdsproblemer, fordi hun samtidig skal klare at bringe og hente fire små børn i vuggestue og børnehave, passe sin aktive-ring/danskuddannelse samt købe ind og lave mad til en familie på otte personer. Her kan der ud fra børnenes behov tales for at fritage moderen for aktiveringskravene i nogle år, så hun i stedet kan koncentrere sig om sine mange børns trivsel og behov for omsorg. Men det kan ud fra den aktuelle lovgivning ikke lade sig gøre, uden at familien samtidig mister sit forsørgelsesgrundlag. Integrationslovens eller aktivlovens bestemmelser kommer således i nogle tilfælde til at lægge hindringer i vejen for servicelovens muligheder for at varetage børnenes

<sup>27</sup> Tabel fremstillet med tal fra CASA-rapporten.

og de unges tarv. Disse problemstillinger bekræftes i interview af såvel børnesagsbehandlere som ansatte i jobcenter og beskæftigelsestilbud.

At der kan være sammenhæng mellem forældrenes forsørgelse og børnenes trivsel fremgår også af, at der i et par journaler var notater om, at hele familien på alle områder klarede sig bedre, efter at faderen var blevet tilkendt førtidspension. Den forsørgelsesmæssige afklaring, anerkendelsen af faderens sygdom og fritagelsen fra aktiveringskravene betød både økonomisk og psykologisk lettelse af hele familiens situation. Dette bekræftes ligeledes af nogle af de interviewede sagsbehandlere, der samtidig fortæller om pensionsansøgninger, hvor det har vist sig, at en flygtning har gået rundt med behandlingskrævende fysiske og/eller psykiske lidelser i årevis uden at få hjælp, og at dette har været voldsomt belastende for både ægtefælle og børn.

Undersøgelsen har fundet eksempler på, at det har taget op til 12 år at nå frem til, at en flygtning skulle bevilges helbredsbetingset førtidspension på baggrund af lidelser, som allerede var til stede ved indrejsen til Danmark/udslusningen til kommunen. Der synes at være en generel tilbageholdenhed i forhold til at få afdækket flygtninges behov for traumebehandling, og årsagerne hertil angives dels at være de begrænsede behandlingstilbud med årelange ventelister og dels at være økonomisk betingede. Så længe der menes at være udsigt til, at en traumebehandling kan bringe flygtningen ind på det danske arbejdsmarked, kan der bevilges penge til formålet fra den kommunale forvaltnings side. Men fra det øjeblik, hvor der indstilles til førtidspension, bliver traumebehandlingen en ren sundhedsudgift, der bør leveres/betales af det regionale sundhedsvæsen, som (endnu) ikke har tilstrækkelige tilbud rettet mod denne målgruppe.

### Flygtningeforældres psykiske problemer

Sagsbehandlerne giver udtryk for, at der blandt flygtningeforældrene er relativt få med diagnosticerede, psykiske lidelser. Men det anføres samtidig, at dette primært skyldes manglende undersøgelse af og behandlingstilbud til traumatiserede flygtninge. Derudover har det betydning, at mange af flygtningegrupperne i Danmark kommer fra kulturer, hvor psykisk sygdom er tabubelagt. Derfor vil mange familier prøve at skjule psykiske problemer for omverdenen, hvilket gør det vanskeligt for forvaltningen at få afdækket de reelle problemstillinger og støttebehov.

Det er sagsbehandlerne opfattelse, at der ikke er ret mange flygtningeforældre med misbrugsproblemer. Men der omtales dog flere tilfælde af alkohol- eller stofmisbrug, især blandt fædre, som har deltaget i krigen mellem Iran og Irak.

I interview og drøftelser i refleksionsteam bringes det tidligere omtalte ønske om en grundig og tidlig udredning af alle familiemedlemmernes situation på banen i forhold til at få afdæk-

ket eventuelle behandlingsbehov. Det bliver fra flere sider nævnt, at der ikke kun savnes tilstrækkelig behandlingskapacitet. Der opleves også at være et stort og udækket behov for uddannelse og ansættelse af tokulturelle psykologer og psykiatere, som menes at kunne komme igennem med en tidligere og mere kvalificeret vurdering af såvel børns som voksne flygtninges behandlingsbehov.

### Sene underretninger fra skole og PPR

Journalgennemgangen viste, at de sociale myndigheder generelt<sup>28</sup> reagerede ret hurtigt på underretninger fra daginstitutioner, skoler, lokalpoliti, fritidsklubber m.fl. Sagsbehandlerne gik inden for kort tid i gang med at indhente oplysninger fra relevante samarbejdsparter, samtidig med at man gik i dialog med barnet/den unge og forældrene.

Til gengæld fremgik det, at de formelle underretninger til de sociale myndigheder ofte kom på et meget sent tidspunkt set i forhold til den unges forudgående problematiske forløb. Skole og/eller PPR havde i flere tilfælde i årevis forsøgt at løse den unges indlærings- og tilpasningsproblemer inden for eget regi. Underretningen til de sociale myndigheder kom dermed først på et tidspunkt, hvor skolen eller PPR 'havde givet op', efter at have forsøgt sig med skoleskift, støttelærer, specialklasse m.m.

De sene underretninger har betydet, at flere af disse unge enten har været 'sat på nødske-ma' (med få timers ugentlig eneundervisning) eller har stået helt uden undervisningstilbud på det tidspunkt, hvor de sociale myndigheder blev involveret.

Dermed er de sociale sagsbehandlere kommet under pres for akut eller i hvert fald meget hurtigt at finde frem til foranstaltninger, som både kunne dække de unges socialpædagogiske og rent skolemæssige behov. Det er ikke muligt med sikkerhed at vurdere, hvilke socialpædagogiske foranstaltninger, der i den konkrete sag kunne have været iværksat lokalt, hvis underretningen var kommet tidligere i det negative forløb. Men det må i hvert fald i et par af de konkrete sager vurderes, at det faktum, at 'løbet var kørt' i forhold til det kommunale skolesystem, har haft en væsentlig indflydelse på socialforvaltningens efterfølgende beslutning om anbringelse uden for hjemmet – i en institution/et opholdssted med undervisningstilbud.

Både journalgennemgang og ungeinterview viste derudover, at flere af de unge havde haft længere perioder (fra 6 mdr. til 1½ år), hvor de havde været helt uden for skolesystemet. Der var i disse tilfælde tale om konflikter mellem skolen og forældrene, f.eks. om hvilken

---

<sup>28</sup> Dog med et par undtagelser, hvor det fremgik, at der ikke var blevet reageret på en første henvendelse fra den kommunale døgnvagt.

skole eller specialtilbud/-klasse den unge skulle gå i. To af de interviewede unge gav udtryk for, at de havde været meget kede af den 'undervisningsfri' periode. Af et par journaler fremgik, at de sociale myndigheder først var kommet ind i sagen efter eller langt inde i den unges skoleløse periode.

Datamaterialet viser, at de årelange, negative skoleforløb i nogle tilfælde gør det vanskelige for de sociale myndigheder at få et konstruktivt samarbejde med den unge og forældrene, idet familiens erfaringer fra skolen får afsmittende effekt på dens forhold til kommunale/offentlige myndigheder generelt.

I alle interview med sociale sagsbehandlere i Aalborg og på Frederiksberg blev de sene underretninger fra skoler og PPR beklaget. Det blev anført, at man fra familieenhedernes side meget gerne ville inddrages tidligere i de unges negative forløb, og at man ofte var lidt uforstående over for skolernes valg om at involvere *enten* PPR *eller* de sociale myndigheder, da der i mange tilfælde kunne have været god grund til at involvere begge parter samtidigt. Disse problemstillinger uddybes i kapitlet om det tværfaglige samarbejde.

### Valg af foranstaltninger

Journalerne viste, at børn i flygtningefamilier – ud over den mere generelt integrerende indsats med blandt andet 'hjemme-hos'er' til familien – stort set tilbydes samme foranstaltninger som etnisk danske børn: støttepædagogtimer, støtte-kontaktperson, fritidsaktiviteter, efterskoleophold, familiebehandling og anbringelse uden for hjemmet.

Tilknytning af en *støtte-kontaktperson* må efter såvel journalernes oplysninger som de interviewede unges udsagn vurderes at være både den mest populære og den mest anvendte foranstaltning i forhold til utilpassede unge med flygtningebaggrund. Erfaringerne angives i alle tre kommuner at være positive. I Fredensborg har man dokumentation for de gode resultater, idet man i mere end et år har brugt ordningen helt konsekvent i forhold til flere end 30 unge, der var dømt for kriminelle forhold, og kun har registreret kriminelt tilbagefald for de fire af dem. Også i Aalborg har man dokumenteret positive erfaringer med støtte-kontaktpersoner, her i forhold til kriminalitetstruede unge flygtninge. I begge kommuner gøres der meget for at finde kvalificerede nydanske støtte-kontaktpersoner, som kan fungere som rollemodeller for unge med flygtninge- eller indvandrerbaggrund.

I et par tilfælde med voldelige episoder i familien valgte man i en af kommunerne ifølge journalen at undlade politianmeldelse – og brugte i stedet hændelserne til at få familien til at acceptere iværksættelse af foranstaltninger i form af *familiebehandling*. På Frederiksberg har man på institutionen "Bøgen" etableret et familieorienteret tilbud med kontaktpersoner til både den unge og forældrene. Foranstaltningen var oprindeligt rettet mod familier med ikke-dansk baggrund, men modtager nu også etnisk danske familier. Her er erfaringen, at det

stort set altid er muligt at få et konstruktivt samarbejde med familien. Men det kræver, at medarbejderne er åbne og accepterende i forhold til familiens kulturelle baggrund – samtidig med at medarbejderne også skal formå at være meget tydelige og direkte i dialogen med familien omkring dens særlige problemstillinger. Først når familien har fået tillid til behandlerne, involveres de øvrige kommunale samarbejdsparter via afholdelse af netværksmøder med deltagelse af familien, kommunale sagsbehandlere og relevante personer fra daginstitution, skole m.v.

I Fredensborg har man i samarbejde med Rådgivningscenter for Torturofre (RCT) tidligere gennemført et pilotprojekt vedrørende *netværksarbejde* med nogle traumatiserede flygtningefamilier, som havde udviklet en markant mistillid til de kommunale myndigheder<sup>29</sup>. Det lykkedes i et vist omfang at få brudt familiernes mistillid, og der kunne spores positive resultater i form af ændret adfærd hos familiernes yngre børn. Erfaringerne fra pilotprojektet videreføres nu via et kompetenceudviklingsforløb for relevante medarbejdere fra blandt andet Fredensborg kommune.

*Anbringelser uden for hjemmet* har tidligere kun været anvendt i begrænset omfang over for flygtningefamiliernes børn, hvilket blandt andet begrundes med vanskeligheder med at finde egnede opholdssteder, institutioner eller plejefamilier.

Flere sagsbehandlere mener dog, at årsagerne til det begrænsende antal anbringelser også skal findes i det sociale systems usikkerhed og berøringsangst i forhold til etniske minoritetsgrupper – og der gives udtryk for, at man tidligere har 'givet for lang snor' og har accepteret/set igennem fingre med ting, som ville have ført til omgående (tvangs)anbringelse af barnet, hvis det var forekommet i en etnisk dansk familie. I alle tre kommuner giver børnesagsbehandlerne udtryk for, at man i dag er blevet mere bevidst om ikke at acceptere f.eks. fysisk afstraffelse af børn ud fra en kulturel vinkel, som f.eks. at "*Det er nok almindeligt i den kultur forældrene kommer fra*". Den ændrede holdning har medført, at der i dag anbringes relativt lige mange minoritets- og majoritetsunge uden for hjemmet. Men det betones samtidig, at det indebærer særlige problemstillinger at anbringe børn og unge, som ikke har dansk som modersmål,<sup>30</sup> og der efterlyses anbringelsessteder med sproglige kompetencer i forhold til kommunikationen og samarbejdet med både barnet og familien.

Et par sagsbehandlere og klubmedarbejdere taler positivt for anvendelsen af lokale døgninstitutioner eller plejefamilier, dels ud fra den unges muligheder for at bevare sin tilknytning

---

<sup>29</sup> "Mod en fælles indsats. Netværksarbejde til forebyggelse af ungdomskriminalitet i traumatiserede flygtningefamilier". RCT. Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre. 2006.

<sup>30</sup> Skytte, Marianne (2005): "Anbringelse af etniske minoritetsbørn". I *Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge: en antologi*. UFC Børn og Unge.

til familie, skole og kammerater, og dels ud fra rent praktiske betragtninger. Som en sagsbehandler fra Frederiksberg udtrykker det: *"Det er jo væsentligt nemmere at følge den unge under anbringelsen, når det lige kan klares på cykel efter arbejde – og ikke kræver en hel, planlagt arbejdsdag at besøge den unge i Jylland"*. Derudover gives der udtryk for, at det at anbringe etniske storbybørn 'langt ude på den jyske hede' blandt pædagoger med danske middelklassenormer kan medføre et 'kulturchok', som er uhensigtsmæssigt for børn og unge i en anbringelsessituation. De samme sagsbehandlere mener også, at en del anbringelsessteder – blandt andre nogle af landets sikrede institutioner – tilsidesætter børnenes retssikkerhed gennem meget restriktive opholdsregler, som blandt andet omhandler, hvilket tøj de unge må gå med, og indeholder forbud mod indtagelse af slik og sodavand. Sådanne institutioner kan ifølge disse medarbejderes opfattelse være til skade for alle børn og unge, men især for minoritetsunge, som i forvejen kan være meget følsomme over for ikke at føle sig anerkendt på kultur, normer og sprog.

Vedrørende iværksættelse af *fritidsforanstaltninger* gav sagsakterne flere eksempler på, at sagsbehandlere tydeligt tog udgangspunkt i det moderne børnesyn og havde opmærksomhed på den unges fritids- og skoleliv. I et par tilfælde gik man fra de sociale myndigheders side ind i at diskutere familie- og børnekultur med forældrene i situationer, hvor den unge følte sig i klemme eller hæmmet i sine udfoldelser. Som eksempel kan nævnes, at forældre blev opfordret til at gå med til barnets fodboldkampe eller på anden vis deltage i den unges fritidsaktiviteter. I andre tilfælde gik sagsbehandleren i dialog med forældrene for at få dem til at give barnet lov til at deltage i en ønsket aktivitet. Der blev også i en del situationer bevilget penge til kontingent, transport og lignende udgifter, når forældrene ikke selv havde råd.

### **Indsats i fritids- og ungdomsklubber, på gadeplan m.m.**

De tre kommuner har alle et veludbygget net af gadeplansarbejdere, som varetager den op-søgende og kriminalitetsforebyggende indsats i forhold til utilpassede børn og unge.

Der er også stor opmærksomhed i forhold til at støtte de tosprogede børn og unge via forskellige former for lektiehjælp/-caféer og at fastholde dem i SFO, fritidsklub eller lignende. Det blev fra flere sider nævnt, at taksterne for at gå i SFO ('DUS' i Aalborg kommune) eller fritidsklub for nogle af de økonomisk trængte flygtningefamilier er så høj, at mange vælger disse tilbud fra. Især fravalget af fritidsklub vurderes af de interviewede at være uheldigt, fordi dette tilbud udviklingsmæssigt falder sammen med det tidspunkt, hvor mange af børnene begynder at have problemer med sprogligt at følge med deres etnisk danske kammerater og derfor kunne have stor gavn af at fastholde en dansksproget omgangskreds uden for skoletiden.

De interviewede fra SSP, gadeteam og fritidsforanstaltninger gør alle opmærksom på, at det i forhold til minoritetsunge er meget vigtigt at have en anerkendende tilgang til deres kulturelle baggrund. Det betones, at det har stor betydning af have flerkulturelle medarbejdere ansat – ikke mindst i relation til samarbejdet med de unges forældre. De tosprogede medarbejdere fungerer umiddelbart som positive rollemodeller for de unge. Derudover berettes der om en del situationer, hvor det er lykkedes for disse medarbejdere at få etableret et egentligt samarbejde med forældre, som ellers har været afvisende, f.eks. over for at gå i dialog om barnets problematiske adfærd i lokalområdet, eller over for at samarbejde med skolen om barnets behov for særlig støtte.

Generelt gives der udtryk for, at man i de senere år er nået langt i forhold til samarbejdet med de nydanske unge og deres familier, og i to af kommunerne (Aalborg og Fredensborg) dokumenteres dette med dalende ungdomskriminalitet og ro omkring nogle tidligere uroplagede indkøbscentre. Begge steder har der været gjort en stor indsats for at komme i dialog med betydende medlemmer af de forskellige etniske grupperinger og involvere dem i opgaven med at få grupper af unge til at ændre deres småkriminelle og utryghedsskabende adfærd, blandt andet via etablering af fædregrupper. Der har været afholdt stormøder, hvor man fra myndighedernes side blandt andet har forklaret om danske love og regler, om forældrenes ansvar og om hvilken negativ betydning, det kan få for de unges fremtid, hvis de fortsætter i et kriminelt spor.

I alle tre kommuner følger man anbefalingerne fra Det kriminalpræventive Råd om at aflægge 'bekymringsbesøg' hos familierne, når en ung første gang registreres for kriminalitet. Dette vurderes generelt at have en positiv effekt, men der beskrives dog også tilfælde, hvor forældrene har meget svært ved at tro på myndighedernes oplysninger om kriminalitet og uacceptabel adfærd og i stedet vælger at tro på barnets forsikringer om ikke at have gjort noget galt. I sådanne situationer kan nogle forældre tolke myndighedernes henvendelse som chikane og etnisk forfølgelse, hvilket er meget uheldigt for både den unge, familien og lokalsamfundet, og det har her vist sig at være af helt afgørende betydning, at en flerkulturel medarbejder deltager i hjemmebesøgene.

### Personafhængighed i den sociale indsats

I en af de tre kommuner blev det gentagne gange påpeget, at den kommunale, sociale indsats reelt er meget personafhængig. Det blev beskrevet af flere, hvordan en erfaren børne- og familiesagsbehandler, som kender og tidligere har samarbejdet med andre af familiens sagsbehandlere, ofte kan få koordineret indsatsen og få bevillinger igennem, på en måde som en nyansat uden personlige relationer i forvaltningen aldrig ville have mulighed for.

Problemet blev også genkendt i de andre kommuner, og alle interviewede sagsbehandlere giver udtryk for, at denne personafhængighed er uacceptabel i forhold til borgernes retssik-

kerhed. Men det forklares samtidig, at det i en arbejdsmæssigt presset situation nemt bliver en overlevelsesstrategi for sagsbehandleren at prøve at klare 'sine egne sager' bedst muligt – og at lukke øjne og øren for nyansatte kollegers behov for støtte, råd og vejledning.

Der er i alle tre kommuner enighed om, at en sådan personafhængighed i indsatsen er specielt uheldig i forhold til flygtningefamilier, som på grund af sproglige barrierer og manglende kendskab til de danske regler vil have svært ved selv at presse på for at få en ønsket og nødvendig støtte.

### Positive integrationserfaringer i den sociale indsats

Afsnittet om den sociale indsats kan forekomme negativt og præget af problemer, men der er blandt stort set alle interviewede tale om stort engagement og en tro på, at man via igangværende initiativer bevæger sig i retning af en reel forbedring af indsatsen.

Den tidligere berøringsangst og tendens til at bruge 'kulturelle forskelle' som undskyldning for som myndighed at forholde sig passivt til børnenes mistrivsel, betragtes i alle de tre deltagende kommuner som et overstået kapitel.

De sociale myndigheders/familiecentrenes positive erfaringer er dog i høj grad afhængigt af det socialfaglige og tværfaglige samarbejde, hvorfor det vil være mere relevant at omtale dem i det følgende kapitel om dette samarbejde.

## 5. DET SOCIALFAGLIGE, TVÆRFAGLIGE OG TVÆRSEKTORIELLE SAMARBEJDE

Næsten alle flygtningebørnenes journaler indeholder oplysning om hvem eller hvad, der har foranlediget sagen startet. I enkelte tilfælde har barnet fået egen sag i forbindelse med organisatoriske ændringer i kommunens integrationsindsats (f.eks. nedlæggelse af særlige integrationsenheder), men i de fleste sager er der tale om underretninger fra daginstitution, skole, den kommunale døgnvagt eller politiet/SSP. I en enkelt sag er det den unges far, der selv henvender sig for at få hjælp i forhold til den unge.

Akterne har mange notater om telefoniske og skriftlige kontakter til samarbejdsparter, især i den indledende udredning, hvor der rekvireres udtalelser til brug for afdækning af barnets behov. Det fremgår også af notaterne, at sagsbehandlere bruger en del tid på at rykke for den ønskede dokumentation – og der er tilsvarende notater om, at den underrettende part rykker for 'om der ikke snart sker noget i sagen!'

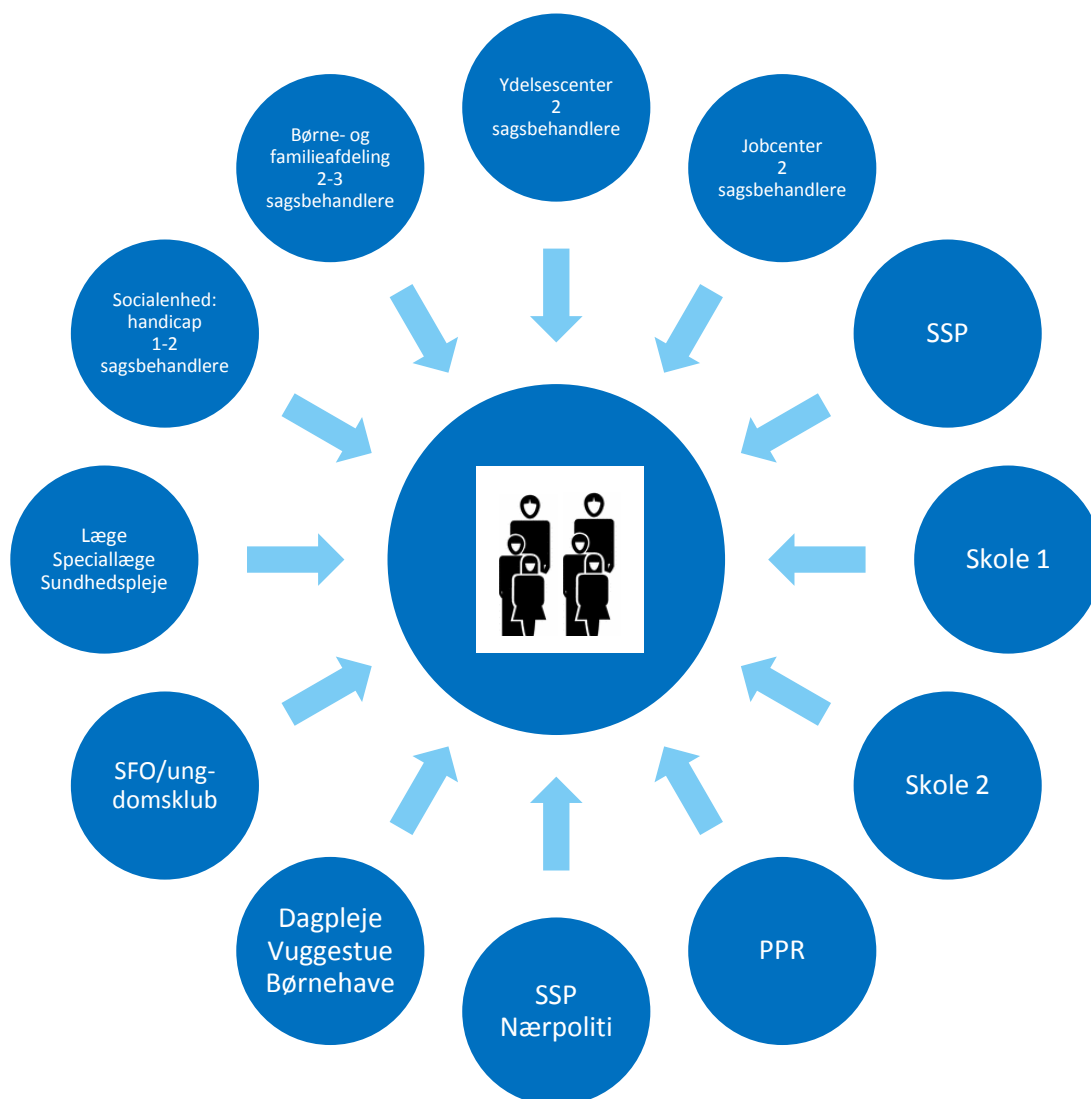
Derimod indeholder journalerne meget begrænset dokumentation af et egentligt tværfagligt samarbejde omkring barnet/familien. Sagerne belyses skriftligt og/eller telefonisk, og iværksættelse af foranstaltninger besluttet sædvanligvis alene efter drøftelse i familieafdelingens sagsbehandlergruppe og efter aftale med familien.

Tværfaglige møder omtales yderst sjældent i journalerne, og kun i en enkelt af de gennemgåede sager var der et referat af et netværksmøde med deltagelse af familien og en række af de involverede, kommunale sagsbehandlere.

De interviewede sagsbehandlere medgiver da også, at der – på trods af servicelovens forventninger om det modsatte – kun i helt enkeltstående tilfælde afholdes møder med deltagelse af familien, alle dens sagsbehandlere og kommunale kontaktpersoner.

Spørgsmål til de professionelle om de aktuelle muligheder for at yde en helhedsorienteret indsats over for de unge flygtninge og deres familier fører ofte til 'der var engang-fortællinger' – om hvordan man som sagsbehandler i en kommunal integrationsenhed tidligere havde helt andre kompetencer og muligheder end i dag. Udviklingen, siden bistandsloven i 1998 blev afløst af serviceloven og aktivloven, beskrives af stort set alle de interviewede som én lang række af opsplittings af den sociale indsats. Dette bevirker, at en børnerig flygtningefamilie nemt kan være i kontakt med mere end otte kommunale sagsbehandlere med hver deres opgave og kompetence i forhold til det enkelte familiemedlem.

Da hver sagsbehandler kun skal løse *sin* specifikke opgave over for den enkelte borger (f.eks. henvisning til aktivering, opfølgning på sygedagpenge eller udbetaling af kontanthjælp), forventes hver af disse 'specialist-sagsbehandlere' at kunne varetage et langt større antal sager end tidligere tiders 'generalist-sagsbehandlere'. Men hvis man som sagsbehandler i jobcenter eller ydelsescenter har en sagsmængde på mellem 100 og 200 sager/personer, kan det blive umuligt eller i det mindste meget vanskeligt at indgå i en mere helhedsorienteret indsats, f.eks. ved deltagelse i netværksmøder, – ikke kun i forhold til flygtningefamilier, men helt generelt.



Ovenstående diagram illustrerer hvor mange sagsbehandlere og kommunale kontakter, en flygtningefamilie med to voksne og fire børn kan have. Tegningen er forelagt de kommunale refleksionsteam, hvor den opfattes som ganske retvisende og på ingen måde overdri- ver antallet af kommunale aktører, snarere tværtimod fordi en del af de mest belastede flygtninge- familier har mere end fire børn.

Medarbejderne fra børne- og familieafdelingerne giver udtryk for, at de som udgangspunkt føler sig ansvarlige for at koordinere den kommunale indsats over for familien, også selv om et sådant ansvar ikke specifikt er pålagt dem. Men flertallet giver samtidig udtryk for, at det er blevet stadigt vanskeligere og mere uoverkommeligt at koordinere indsatserne. Årsagerne hertil beskrives som:

- Hyppige personaleudskiftninger i job- og ydelsescentre, der betragtes/omtales som lidet attraktive arbejdspladser (= personaleflugt)
- Mangel på socialfaglige kompetencer, især i ydelsescentrene, som i et vist omfang menes at være blevet bemandet med 'tiloversblevne' medarbejdere i forbindelse med struktur- og skattereform
- Hyppige lovændringer, omstruktureringer og kommunale nedskæringer, som medfører store, arbejds-mæssige belastninger
- Mangel på organisatoriske rammer for kommunens interne, socialfaglige og tværfaglige samarbejde

Ikke kun lovændringer men også omstruktureringer opfattes som politisk bestemte og udefrakommende faktorer, som både ledelse og medarbejdere er uden indflydelse på.

Derimod peges der fra flere sider på, at det i hvert fald delvis må tilskrives den kommunale ledelse, når der endnu ikke er etableret de nødvendige rammer for en helhedsorienteret indsats for børnefamilierne. Når der ikke er etableret faste fora til samarbejdet og ikke er afsat tid til den slags møder, bliver koordineringen af den socialfaglige indsats mellem ydelsescenter, jobcenter og familiecenter (samt evt. også handicap- og/eller pensionsenhed) i høj grad afhængig af lokalkendskab, anciennitet i kommunen og engagement hos den enkelte sagsbehandler.

I alle tre kommuner er der stor opmærksomhed på at udvikle og forbedre det tværfaglige samarbejde mellem daginstitutioner, skolen, familiecentrene med flere. På dette område eksperimenteres der som tidligere beskrevet blandt andet med etablering af nye samarbejdsfora i Aalborg, sammenlægning af familie- og skoleområder i en fælles forvaltning og deltagelse af børnesagsbehandlere på møder mellem skole og PPR på Frederiksberg og en styrkelse af SSP-(og SSP+<sup>31</sup>) arbejdet i Fredensborg.

Disse initiativer vil kunne være med til at løse nogle af de i kapitel 4 omtalte problemer med sene underretninger/sen indledning af det tværfaglige samarbejde i forhold til barnets nega-

---

<sup>31</sup> SSP-samarbejde vedrørende unge i alderen 18 til 25 år.

tive forløb. Når medarbejdere fra daginstitution, skole og socialforvaltning m.fl. lærer hinanden at kende gennem faste møder med tværfaglige drøftelser, er det de interviewedes erfaring, at det får en positivt afsmittende effekt – i form af udvikling af en gensidig tillid til at de forskellige parter både kan og vil yde deres bedste til samarbejdet.

Både på Frederiksberg og i Aalborg blev det på møder i refleksionsteam bragt op, at der stadig opleves en tendens til at holde sagen for sig selv/inden for eget regi i for lang tid. Fra skole og PPR er det opfattelsen, at man skal have 'udtømt alle egne muligheder', før de sociale myndigheder involveres. Men hvis der er tale om et barn med en kombination af skolefaglige og sociale problemstillinger, kan det medføre, at man kommer meget sent i gang med de sociale aspekter. Fra børnesagsbehandlernes side kan der være en tendens til at undlade at involvere skolen i sin indsats og valg af foranstaltninger – ud fra en negativ forventning om, at der ikke kan forventes hjælp eller støtte til barnet derfra.

Datamaterialet viser, at hvis der skal ske en tidligere, tværfaglig indsats, er der behov for, at de involverede parter aktivt får bearbejdet og 'afmonteret' de gensidige, negative forventninger, f.eks. at 'institutioner og skoler underretter for sent og for dårligt', og at 'de sociale myndigheder gør alligevel ingenting, så hvorfor underrette overhovedet'. Disse negative forventninger menes i hvert fald i to af kommunerne at have indflydelse på samarbejdet, fordi deres eksistens kan tjene som undskyldning eller forklaring på, at en medarbejder undlader at involvere de tværfaglige partnere tidligt i et barns negative forløb. Tilsvarende er der behov for, at man samarbejder om at få (flygtninge)familiernes myter om den offentlige indsats manet i jorden (f.eks. 'skolen vil ikke vores børn det godt' og 'de sociale myndigheder er kun ude på at fjerne vores børn'). Den enkelte medarbejder må her sætte barnets behov for en sammenhængende, tværfaglig indsats over risikoen for at få skår i egne samarbejdsrelationer med familien ved at modsige disse myter.

Både i interview og i diskussioner i refleksionsteam blev det påpeget, at reglerne om tavshedspligt opleves som en barriere for det tværfaglige samarbejde, især i forhold til en tidlig drøftelse af 'bekymringsbørn'. Det blev omtalt som et paradoks, at hvis barnet/den unge kan siges at være kriminalitetstruet, er reglerne så lempelige, at der må udveksles oplysninger – ikke kun på tværs af fag, men også på tværs af sektorer. Men hvis bekymringen om barnet går på generelt dårlig trivsel, mistanke om sociale problemer i hjemmet eller lignende, så kræver det forældrenes tilladelse at tage en tværfaglig drøftelse.

Der er blandt de forskellige faggrupper stort set enighed om, at det ikke *burde* være et problem at få indhentet en sådan tilladelse. Men der var også både enighed om og erfaringer for, at nogle ansatte i daginstitutioner og skoler kan have så stor modstand mod at bringe en sådan bekymring op over for forældrene, at de – frem for at bede forældrene om tilladelse – hellere undlader at komme frem med deres bekymring for barnet.

Det blev dog også nævnt, at der blandt nogle flygtninge er så stor mistro til (sociale) myndigheder, at det er vanskeligt at få en tilladelse fra forældrene på et tidligt tidspunkt i forløbet.

### Den helhedsorienterede indsats

Datamaterialet viser, at udbyttet af det tværfaglige samarbejde er afhængigt af, at den helt basale koordinering af den socialfaglige indsats omkring familien fungerer. F.eks. viste en journal, at et tilbud om deltagelse i et forløb i familieklasse fik den negative følge, at moderens aktivering blev afbrudt, fordi hun var fraværende to dage om ugen, hvorefter hun kom på nedsatte sociale ydelser – med de fattigdomsproblemer, som dette medførte for familien.

Tilsvarende nævner en sagsbehandler, at det vil være omsonst at drøfte vigtigheden af sund ernæring og et aktivt fritidsliv med en familie, som er på starthjælp, eller som på grund af misforståelser og manglende sproglige kompetencer har været uden økonomisk forsøgelse i flere måneder.

Ud fra de unge flygtnings erfaringer er det også vigtigt at fastholde betydningen af, at forældrene får den fysiske og psykiske behandling, som er helt afgørende for, at de kan magte forældreren. Flere af de interviewede sagsbehandlere giver eksempler på, at ydelsescenterne afviser økonomisk hjælp til psykologsamtaler eller lignende, fordi en økonomisk beregning viser et 'overskud' på 200 kr. pr. måned. Men et sådant begrænset beløb giver ikke den traumatiserede forælder mulighed for selv at betale for behandlingen. Derimod kan den manglende behandling medføre yderligere belastning af familiens børn – og i sidste ende føre til store offentlige udgifter til anbringelse af børnene uden for hjemmet.

Datamaterialet viser, at kommunernes tværfaglige indsats over for flygtningefamilierne og deres børn i høj grad er afhængig af, at den socialfaglige koordinering fungerer, hvilket vil forudsætte, at sagsbehandlere fra såvel job- som ydelsescentre inddrages i samarbejdet. Disse medarbejders viden om familiens økonomiske og beskæftigelsesmæssige betingelser kan ikke blot være af betydning for valg af foranstaltning. Den kan også medvirke til, at de øvrige, tværfaglige parter får justeret deres forventninger til forældrenes overskud og muligheder for at deltage i samarbejdet. Endelig må det forventes, at inddragelse af jobcenter og ydelsescenter i nogle tilfælde kan sikre en for barnet og familien mere helhedsorienteret og sammenhængende indsats.

### Det tværsektorielle samarbejde

Alle tre deltagende kommuner har en mangeårig og veludbygget SSP-organisering og et tæt samarbejde med lokalpolitiet. Der er hyppige og faste møder mellem politiet og kommunens

SSP-medarbejdere, og man aflægger som beskrevet oven for blandt andet fælles 'bekymringsbesøg' i hjemmet efter en ungs første optræden i døgnrapporten.

Interview viser, at der på Frederiksberg har været lidt problemer med samarbejdet omkring politireformens start, men at det nu er overstået. De andre kommuner oplyser, at man på trods af politiets omstruktureringer har kunnet fastholde det tætte samarbejde. Der er generelt stor tilfredshed med SSP-indsatsen, som menes at være medvirkende årsag til, at man i ingen af de tre kommuner aktuelt har de store problemer med ungdomskriminalitet eller bandedannelser.

SSP-samarbejdet anses for helt nødvendigt, ikke mindst i forhold til, at de sociale myndigheder i stadig større omfang er blevet en del af det strafferetlige sanktionssystem (tiltalefrafald og betingede domme med vilkår om foranstaltninger efter serviceloven, ungdomskontrakter, ungdomssanktioner og alternativ afsoning af fængselsstraffe).

Hvor det tværsektorielle samarbejde med politiet er ret højt prioriteret og ensartet organiseret, er samarbejdet med andre sektorer noget mindre og mere forskelligt vægtet i de tre kommuner.

På Frederiksberg deltager kriminalforsorgen ikke længere i SSP-arbejdet, hvorimod man i Aalborg og Fredensborg arbejder på at udbygge samarbejdet yderligere, blandt andet via SSP+ for de 18 – 25-årige.<sup>32</sup>

### Positive integrationserfaringer

Undersøgelsen viser, at der på en række områder er plads til forbedringer af den sociale og tværfaglige indsats over for børn og unge med flygtningebaggrund, men der er dog i alle tre kommuner også adskillige positive initiativer og resultater at fremhæve.

Den nedenstående beskrivelse er ikke en fuldstændig liste over alle igangværende initiativer i Aalborg Øst, Fredensborg og på Frederiksberg. Den medtager kun de initiativer, som i interview af professionelle eller i møder i refleksionsteam har været positivt omtalt i forbindelse med integration af flygtningefamiliernes børn og unge. Nogle af initiativerne er tidligere omtalt i rapporten, men gentages her for at give et mere samlet overblik over de kommunale medarbejders positive erfaringer i hver af de deltagende kommuner.

---

<sup>32</sup> Der synes også at være ret store forskelle vedrørende samarbejdet med f.eks. Ungdoms-Uddannelsesvejledere, det psykiatriske behandlingssystem m.fl., men disse områder er ikke undersøgt så grundigt, at der i denne undersøgelse kan siges noget om den eventuelle betydning af forskellene.

### *Aalborg*

I Aalborg peges der helt overordnet på, at kommunen via sin strategi med geografisk at sprede nytilkomne flygtninge indtil nu både har undgået egentlige ghettodannelser og skoledistrikter med overvægt af tosprogede børn.

Derudover er der stort fokus på betydningen af at have tokulturelle medarbejdere ansat – ikke kun i daginstitutioner og skole, men også i Ungdomscentrets opsøgende team, i SSP-projekter rettet mod utilpassede unge med anden etnisk baggrund og som støttekontaktpersoner.

For unge med et negativt forløb i folkeskolen kan Ungdomsskolens afdeling for tosprogede i mange tilfælde være med til at vende en uheldig udvikling.

Det nyetablerede trivselsforum på skolerne forventes at styrke den tidlige indsats, og ansættelsen af socialrådgivere (under PPR) på skoler med mange tosprogede vurderes at have forbedret samarbejdet mellem skole og familiecenter.

Det opleves, at det lokale sports- og fritidsliv har en positiv og inkluderende holdning til kommunens etniske minoriteter, hvilket blandt andet kan ses af tidligere omtalte projekter (MUKUFO og Ungdomsskolens foreningsuddannelse).

I Distrikt Øst er der flere boligsociale initiativer, som ifølge de professionelle vil kunne støtte nogle flygtningeforældres integration – og dermed også deres muligheder for bedre at varetage forældreopgaven.

Endelig omtales SSP-arbejdet meget positivt, både i forhold til indsatsen over for den enkelte unge og i forhold til at skabe dialog med minoritetsgruppers betydende medlemmer i tilfælde af begyndende bandedannelser og lignende.

I forhold til kriminelle unge mellem 18 og 25 år har man en udvidet samarbejdsaftale med kriminalforsorgen, blandt andet til sikring af, at dårligt integrerede unge ikke bliver tabt i den kommunale forvaltning. Aftalen hjælper f.eks. de unge med at komme korrekt og hurtigt ind i det kommunale aktiverings- og forsørgelsessystem igen efter en afsoningsperiode.

### *Fredensborg*

Som i Aalborg prioriteres det også i Fredensborg at have tokulturelle medarbejdere i skolen, blandt de opsøgende SSP-medarbejdere og i det kommunale korps af støttekontaktpersoner.

Skoler med mange tosprogede elever har haft succes med at inddrage de nydanske forældre via informationsmøder for den enkelte sproggruppe og en bevidst inkluderende tilgang.

Kommunen har haft positive erfaringer med netværksarbejde i forhold til nogle af de mest belastede flygtningefamilier og deltager p.t. i et uddannelsesprojekt, som skal kvalificere kommunale medarbejdere til at videreføre denne arbejdsmetode.

Der har tidligere været store problemer med ungdomskriminalitet og hærværk i et par områder med mange flygtningefamilier i socialt boligbyggeri. Efter kommunens massive prioritering af området, er disse problemer nu er kraftigt aftagende. Indsatsen har bestået i mange opsøgende SSP-medarbejdere, hyppige SSP- og SSP+-møder, et særligt 'unge-team' i familiecentret og et tæt samarbejde med både lokalpolitiet, kriminalforsorgen og de lokale domstole.

Derudover nævnes den boligsociale indsats og samarbejde med Ungdommens Uddannelsesvejledere som positive faktorer.

#### *Frederiksberg*

Selv om kommunen ikke p.t. modtager nye flygtninge, har man både i familieafdelingen og jobcentret opretholdt integrationsenheder. Man har også fortsat et aktiveringshus/beskæftigelsesprojekt for borgere med anden etnisk baggrund, og det vurderes at være af positiv betydning for indsatsen, at man har disse enheder med integrationskompetencer.

Der er positive erfaringer med kommunens behandlingstilbud med intensive forløb med støtte-kontaktpersoner til flygtningefamilier, og de kommunale døgninstitutioner for børn og unge har haft stort udbytte af et fællesprojekt omkring udvikling af deres interkulturelle pædagogik.

Derudover nævnes det, at flere unge med flygtningebaggrund har haft positivt udbytte af at deltage i integrationsprojektet 'Task Force'.

## 6. DE OFFICIELLE KOMMUNALE POLITIKKER OG VIRKELIGHEDEN I PRAKSISFELTET

De tre kommuner har alle formuleret skriftlige børne- og integrationspolitikker.

### Integrationspolitik

Aalborg og Fredensborg kommuner har udformet egentlige politikker på integrationsområdet med angivelse af målsætninger og konkrete indsatsområder. I begge kommuner står indsatsen for børn og unge/børnefamilier helt centralt i politikken, og initiativerne vedrører primært den kommunale forvaltnings ansvarsområder.

På Frederiksberg har man formuleret en treårig integrationsindsats med fire indsatsområder, som blandt andet omfatter børn og unge. I modsætning til de andre kommuner er fokus her primært på initiativer i civilsamfundet, og iværksættelsen af dem er afhængig af ekstern (med)finansiering fra boligselskaber, Dansk Flygtningehjælp, Integrationsministeriets puljemidler m.v. En del af de ønskede initiativer er fortsat ikke kommet i gang på grund af manglende finansiering.

De officielle integrationspapirer er lagt ud på kommunernes hjemmesider. Men det er kun Fredensborg, der har fået integrationspolitikken oversat til nogle af kommunens 'hovedsprog', sådan at de største etniske minoritetsgrupper har adgang til denne – for dem ret væsentlige – information på deres modersmål.

Selv om Frederiksbergs aktuelle integrationsinitiativ har den overordnede titel: "Dialog og deltagelse", findes de officielle dokumenter udelukkende på dansk. Signalet er tydeligvis, at dialogen skal foregå på dansk, hvilket umiddelbart ekskluderer flygtninge med ringe dansk kundskaber.

Aalborg har et tolkekontor, som kommunens medarbejdere kan benytte sig af, når der er brug for skriftlig kommunikation med etniske minoriteter. Man har også et relativt højt profileret projekt – "MUKUFO"<sup>33</sup>, som tilbyder skriftlig tolkeservice i forhold til forenings- og fritidsliv. Denne service er nogle af de lokale daginstitutioner også begyndt at benytte sig af, når de skal indkalde etniske minoriteter til forældremøder og lignende. Men kommunens hjemmeside er (bortset fra turistinformation på engelsk) rent dansksproget, og det samme

---

<sup>33</sup> Multikulturel Formidling - <http://www.mukufo.dk/>

gælder for folkeskolernes hjemmesider og forældre-intranet – også på de skoler, som har en høj andel af tosprogede elever.

Hverken på Frederiksberg eller i Aalborg har undersøgelsens informanter kunnet give svar på, om den etsyprogede, kommunale information skyldes, at man bare ikke har tænkt på, at der kunne være behov for oversættelser, eller om den er begrundet i en bevidst assimileringende integrationsstrategi.

I Fredensborg er der stor opmærksomhed på, at al relevant information skal foreligge på de mest relevante sprog, og det er skrevet ind i kommunens integrationspolitik, at visse oplysninger som minimum skal oversættes til engelsk, tyrkisk og arabisk.

Ingen af de officielle politikker forholder sig konkret til den landspolitiske integrations- eller skolepolitik. For eksempel omtales den markante forskelsbehandling på modersmålsområdet mellem børn af EU/EØS-borgere og andre tosprogede ingen steder.

De økonomiske vilkår for familier på starthjælp eller nedsatte sociale ydelser på grund af manglende opfyldelse af beskæftigelseskravene er heller ikke omtalt i politikpapirerne.

Det skal dog her bemærkes, at Integrationsrådet i Aalborg i 2008 fik foretaget en undersøgelse af hvor mange af kommunens familier, der var omfattet af reglerne. Undersøgelsen viste, at der var tale om 150 familier, og førte i december 2008 til en skriftlig henvendelse fra Integrationsrådet til beskæftigelses- og integrationsministrene med opfordring til at ændre/lempe lovgivningen, primært af hensyn til flygtningefamiliernes børn. Opfordringen er ikke blevet fulgt.

### **Kommunernes udformning af en børne- og ungepolitik i h. t. lovgivningen<sup>34</sup>**

Fredensborgs generelle børne- og ungepolitik har et selvstændigt afsnit om integration af børn og unge med anden etnisk baggrund. Som i kommunens integrationspolitik forholder man sig også her til eventuelle sprogproblemer, blandt andet ved at sikre tolkebistand og ved oversættelse af officielle meddelelser.

I forbindelse med strukturreformen, hvor Karlebo og Fredensborg-Humlebæk blev til den nuværende Fredensborg kommune, valgte man at videreføre de initiativer, som hver af de tidligere kommuner havde de mest positive erfaringer med. Ved siden af integrationspolitikken blev der udformet en politik vedrørende utilpassede børn og unge og efterfølgende en

---

<sup>34</sup> Lov om social service, § 19.

meget konkret og detaljeret handlingsplan for den kommunale indsats<sup>35</sup>. Planen retter sig mod alle utilpassede børn og unge i kommunen, men i effektueringen af den er der stor opmærksomhed på integrerende initiativer i forhold til kommunens mange unge med flygtninge- eller indvandrerbaggrund. Handlingsplanen har otte fokusområder, som alle er beskrevet med effektmål, konkrete indsatser, tidsrammer og placering af kommunalt ansvar for den enkelte indsats.

Handlingsplanen vil blive eksternt evalueret i 2012, men ifølge foreløbige opgørelser, som kommunens ungeteam har foretaget<sup>36</sup>, har den kommunalpolitiske prioritering allerede givet gode resultater, blandt andet i form af lavere ungdomskriminalitet i nogle af de tidligere belastede boligområder.

Også i Aalborg har der de seneste år været arbejdet seriøst med udvikling og implementering af kommunens børne- og ungepolitik, hvilket blandt andet har ført til, at der i november 2009 er udsendt en omfattende håndbog for ansatte, der arbejder med udsatte børn og unge – 'På tværs'<sup>37</sup>. I håndbogen nævnes anden etnisk baggrund i dårligt integrerede familier og en opvækst med traumatiserede forældre blandt de risikofaktorer, som medarbejderne bør være opmærksomme på. Børn med ringe danskundskaber anføres ligeledes at tilhøre en særlig risikogruppe (håndbogen s. 16 og 19). Der er således opmærksomhed på nogle af de problemstillinger, som præger opvæksten for mange børn og unge med flygtningebaggrund, selv om flygtningebaggrund ikke nævnes direkte.

Som omtalt tidligere er der på kommunens skoler iværksat en storstilet indsats i forhold til elevernes trivsel. Dette initiativ skal nedsætte antallet af børn og unge, der dropper ud af skolen eller på anden måde får et negativt grundskoleforløb, og det bygger blandt andet på et udvidet, tværfagligt samarbejde, hvor både PPR, familiecenter og de lokale SSP-repræsentanter indgår.

Derudover er der – på tværs af den kommunale distriktsopdeling – etableret en task force, som skal sikre en tilstrækkelig social indsats i forhold til de 100 mest udsatte børn og unge i kommunen, heraf en del unge med flygtningebaggrund.

Frederiksberg kommune har tilbage i 2005/2006 vedtaget en børnepolitik, som kan findes på kommunens hjemmeside. Det omfattende dokument henholder sig både til FN's børnekon-

---

<sup>35</sup> <http://www.fredensborg.dk/borgerservice/b%3b8rn+og+unge/b%3b8rne+og+ungepolitik/sammenh%3a6ngende+b%3b8rnepolitik>

<sup>36</sup> Oplyst i forbindelse med interview af teamets leder og en medarbejder, sommeren 2009.

<sup>37</sup> <http://www.aalborgkommune.dk/Borger/boern-og-unge/raadgivning-og-stoette/Documents/Paa-Tvaers-Haandbog-for-ansatte-der-arbejder-med-udsatte-boern-og-unge.pdf>

vention og til dansk lovgivning inden for skole, det sociale og sundhedsfaglige område, og det opremser alle kommunens tilbud til børnefamilier. Men børn og unge med flygtningebaggrund eller 'anden etnisk baggrund' nævnes ingen steder, og der er heller ikke i skoleafsnittet nogen form for henvisning til tosprogede børn. I afsnittet om sundhedsplejen i forhold til spædbørn fremgår, at der tilbydes informationsmøder for mødre på dansk og engelsk, men tilsyneladende ikke på andre sprog.

Den officielle børne- og ungepolitik på Frederiksberg forholder sig således ikke til, at kommunen har en relativt stor andel af børn og unge med anden etnisk baggrund – og det på trods af, at man i kommunens familieafdeling har en særlig integrationsenhed med tre medarbejdere, som netop tager sig af børn og unge fra de mest belastede flygtningefamilier og dårligt integrerede indvandrerefamilier.

### Praktikernes virkelighed

Denne undersøgelse er gennemført fra 2006 til medio 2009 – i en periode, der i alle kommunale forvaltninger har været præget af strukturreformens kommunesammenlægninger og overtagelse af opgaver, som tidligere blev varetaget af amterne eller staten.

Reformens omstruktureringer og de deraf følgende ændringer i den enkeltes arbejds- og ansvarsområder har – ikke uventet – medført, at flere af de interviewede har givet udtryk for frustrationer over deres arbejdsvilkår. Især det socialfaglige personale giver til kende, at det er vanskeligt at opretholde det faglige niveau i indsatsen, og at det i den daglige praksis kan være umuligt at leve op til de officielle politikkers flotte målsætninger. Øget arbejdspress og økonomiske nedskæringer gør det vanskeligt at yde den bedst mulige indsats i forhold til det enkelte barn. Både i Aalborg og på Frederiksberg taler deltagerne i denne undersøgelses refleksionsteam om, at de i den daglige praksis mangler tid og rum for faglige refleksioner.

Hvor man i Aalborg og Fredensborg ved undersøgelsens afslutning tilsyneladende var ved at finde sig nogenlunde til rette i de nye strukturer, stod man på Frederiksberg umiddelbart foran endnu en organisatorisk ændring, hvor de hidtidige direktorater skulle nedlægges og erstattes af nye enheder. Der var blandt de interviewede medarbejdere et vist håb om, at den nye 'børneenhed' vil medføre et forbedret samarbejde mellem skole, PPR og familiecentret. Men samtidig en frygt for at den helhedsorienterede familieindsats kunne forringes, fordi forældrenes sager fremover skal varetages af en socialenhed for voksne.

## 7. KONKLUSIONER

Som beskrevet i kapitlerne om den kommunale indsats og det tværfaglige samarbejde gøres der i de tre deltagende kommuner et stort og engageret arbejde for at forbedre integrationen af børn og unge med anden etnisk baggrund – enten via initiativer, der er rettet direkte mod nydanskere, eller via en generelt forbedret tværfaglig og tværsektoriel indsats over for alle kommunens børn og unge.

Alle interviewede fagpersoner og deltagere i refleksionsteam har været positivt engagerede i flygtningebørnenes integration, også selv om det af mange beskrives som en vanskelig, besværlig og ressourcekrævende opgave.

Undersøgelsen er gennemført i kommuner, der ikke aktuelt oplever større problemer med utilpassede og kriminelle unge med flygtningebaggrund. Når der alligevel i disse kommuner kan påvises problematiske opvækstbetingelser for flygtningefamiliernes børn, må det tages som tegn på, at de samme opvækstbetingelser i mindst samme omfang vil kunne genfindes i andre kommuner, hvor der opleves større problemer med grupper af kriminelle og utilpassede unge flygtninge.

### Sprog og skole

Undersøgelsens resultater peger på, at indsatsen i forhold til tosprogede børn bør revurderes, og på at den aktuelle indsats især er mangelfuld for de børn, hvis forældre er så traumatiserede, at de ikke er i stand til at lære dansk.

Dansk sprogstimulering i børnehavealderen er ikke tilstrækkeligt, hvis børnene ikke efterfølgende får udviklet deres modersmål og begrebsdannelse. At mestre et basalt dagligt-dansk i børnehaveklassen giver ikke de nødvendige sproglige kompetencer – hverken til at kunne gennemføre et grundskoleforløb eller en ungdomsuddannelse, og undersøgelsen viser, at de sproglige barrierer i en del tilfælde først bliver synlige omkring 4.-5. klassetrin.

Folkeskolens assimilerende integrationspolitik kommer med sit fokus på dansk som eneste undervisningssprog til at stille meget store krav til beherskelsen af dansk. For mange børn og unge med flygtningebaggrund betyder det, at de får et negativt skoleforløb med et så ringe fagligt udbytte, at de får svært ved at gennemføre en uddannelse og senere også får svært ved at komme i varig beskæftigelse. Dermed risikerer vi, at forældrenes mangelfulde integration i det danske samfund videreføres til næste generation.

Hvis de officielle målsætninger om, at 95 pct. af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse, skal nås indenfor en overskuelig tidsramme, er der for flygtningefamiliernes børn behov for genindførelse af modersmålsundervisning eller etablering af tosprogsundervisning – og det på en sådan måde, at både børnene og forældrene tager positivt imod muligheden. Alternativt må de aktuelle bestræbelser på at medtænke dansk som andetsprog i alle fag tilføres tilstrækkeligt med midler og ressourcer til, at alle lærere med tosprogede elever bliver opkvalificeret til at kunne varetage en sådan undervisning.

Undersøgelsen peger derudover på behov for uddannelse og ansættelse af flere tokulturelle medarbejdere i både daginstitutioner, skoler og PPR.

### Den sociale indsats

Her må det konkluderes, at den danske integrationsindsats over for flygtningefamilier helt overser familiernes børn og fokuserer på forældrenes integration via deltagelse på arbejdsmarkedet. Målsætningen er entydigt selvforsørgelse via ordinære jobs, også selv om et sådant mål for mange traumatiserede flygtninge er helt urealistisk.

I interview har både unge og sagsbehandlere omtalt situationer, hvor manglende behandling til en voldsomt traumatiseret forælder har medført, at et eller flere af familiens børn har måttet anbringes uden for hjemmet. Journalgennemgangen gav tilsvarende eksempler. Den mangelfulde behandlingsindsats over for flygtningeforældre får således stor betydning for familiernes børn. Ikke kun for dem, der tilbydes alternativ i form af anbringelse, men også i høj grad for de børn og unge, som forbliver i hjemmet og vokser op med forældre, som er traumatiserede i en sådan grad, at det påvirker deres forældreevne i en så negativ retning, at børnene dels får en mangelfuld opdragelse og dels kommer til at savne anvendelige rollemodeller, når de selv engang bliver forældre.

Flygtningebørnenes symptomer på primær eller sekundær traumatisering fejltolkes hyppigt i daginstitutioner og skole som 'almindelig uopdragenhed', og der går ofte adskillige år, før barnets støtte- og behandlingsbehov erkendes og diagnosticeres.

Nogle af børnenes situation bliver derudover belastet af en opvækst i relativ fattigdom som følge af reglerne om starthjælp og nedsatte ydelser på grund af deres forældres manglende opfyldelse af beskæftigelseskravene (300/450 timers reglen).

Både i interview og møder i refleksionsteam har en række professionelle peget på, at en grundig social udredning og en screening for fysiske og psykiske lidelser af alle familiens medlemmer vil kunne danne grundlag for en tidlige, forebyggende indsats. Det betones samtidig, at en sådan udredning bør foretages inden udslusning/placering i en kommune, så

de lokale myndigheder fra starten kan sætte ind med relevante tilbud og foranstaltninger til familiens medlemmer.

### En helhedsorienteret og sammenhængende indsats for børnefamilier?

Helt i tråd med andre nyere forskningsresultater<sup>38</sup> viser undersøgelsen, at den kommunale indsats over for udsatte familier er blevet så opsplittet og fragmenteret, at det også for etnisk danske familier kan være næsten umuligt at holde rede på de mange involverede sagsbehandlere, og på hvem man skal henvende sig til med hvilke emner (ydelsescenter, jobcenter, familiecenter, handicapenhed, pensionskontor, pladsanvisning m.fl.). Udviklingen fra bistandslovens 'generalistsagsbehandling' til den aktuelle specialisering betyder blandt andet, at den enkelte sagsbehandler i dag varetager en meget afgrænset opgave for et meget stort antal borgere. De hyppige omorganiseringer, ikke mindst i forbindelse med strukturreformen, har medført tab af socialfaglig viden og stor udskiftning af personale, især i ydelses- og jobcentre.

De lovgivningsmæssige og strukturelle ændringer er ikke blevet fulgt op med organisatoriske rammer, der kan sikre sammenhæng i den socialfaglige indsats over for de udsatte børnefamilier – og dermed heller ikke for flygtningefamilierne.

Undersøgelsen har vist, at erfarne børnesagsbehandlere med et socialfagligt netværk inden for kommunens forskellige enheder af og til kan komme igennem med fleksible og kreative løsninger, hvor hensynet til børnene sættes i første række. Det er naturligvis godt for de (flygtninge)familier, som nyder godt heraf. Men set i forhold til borgernes retssikkerhed må en sådan personafhængighed i indsatsen betragtes som uacceptabel.

Serviceovens fokus på en helhedsorienteret familieindsats er i praksis meget vanskeligt at fastholde, fordi dette fokus i mange tilfælde kommer i direkte modstrid med ydelsescentrets faste beløbsgrænser og jobcentrets beskæftigelseskrav. Serviceovens varetagelse af børnenes behov bliver således sekundært i forhold til den øvrige lovgivning omkring familiens forsørgelse.

At få løst disse problemstillinger vil formentlig kræve lovændringer, således at serviceovens varetagelse af børnenes tarv via en familieorienteret indsats får første prioritet og kommer til at stå over aktivlovens beskæftigelseskrav og cpr-nummerrelaterede ydelser.

---

<sup>38</sup> Dansk Flygtningehjælp/Center for udsatte Flygtninge (2009): *Status på fakta og udfordringer i arbejdet med "Flygtninge med traumer i Danmark"*.

Undersøgelsen viser, at der er et markant behov for, at ansvaret for at koordinere de forskellige kommunale enheders indsats bliver entydigt placeret (formentlig mest hensigtsmæssigt hos børnesagsbehandleren), og et ligeså markant behov for etablering af faste, organisatoriske rammer for det socialfaglige samarbejde mellem enhederne, så alle de involverede 'specialist-sagsbehandlere' ikke alene får mulighed for, men også pligt til at mødes og samarbejde om og med de udsatte (flygtninge)familier og deres børn.

### Det tværfaglige samarbejde

I modsætning til de konstaterede mangler i koordineringen af den mere 'interne' socialfaglige indsats viser undersøgelsen, at der i de tre deltagende kommuner er stor opmærksomhed omkring udviklingen af det tværfaglige samarbejde mellem de sociale myndigheder, dagsinstitutionsområdet, skolevæsenet og fritidssektoren. Der gives ganske vist alle steder udtryk for, at der stadig er 'rum for forbedringer', men der er i undersøgelsesperioden taget forskellige former for initiativer, som på sigt forventes at styrke det tværfaglige samarbejde væsentligt.

Undersøgelsen understøtter forslagene i 'barnets reform' om en ændring af reglerne om tavshedspligt, således at man i det tværfaglige samarbejde får de samme muligheder for udveksling af oplysninger, som i dag eksisterer i det kriminalpræventive SSP-arbejde. Børn i en uheldig udvikling kan udvikle mange andre symptomer end kriminel adfærd, hvorfor det også bør være legalt at udveksle oplysninger om 'bekymringsbørn', som ikke har begået lovovertrædelser. For børn og unge i flygtningefamilier kan en sådan tidlig, tværfaglig bekymring være med til at afdække f.eks. sekundær traumatisering og de deraf følgende behov for særlig indsats.

### De glemte børn i flygtningefamilier

Der er behov for en mere nuanceret og differentieret tilgang til børn og unge med minoritetsbaggrund. Personalet i daginstitutioner, skole, PPR, sociale myndigheder m.fl. er i deres daglige praksis tilbøjelige til at betragte alle unge med anden etnisk baggrund som tilhørende én samlet og ensartet minoritetsgruppe og er meget lidt opmærksomme på de særlige problemer, som en opvækst i en traumatiseret familie kan medføre.

Lovgivningen forholder sig alene til de voksnes integration og overlader ansvaret for børnenes integration til forældrene – også selv om det er kendt og veldokumenteret viden, at denne opgave ikke altid er mulig at løfte for syge og svært traumatiserede flygtninge<sup>39</sup>.

---

<sup>39</sup> Dansk Flygtningehjælp/Center for udsatte Flygtninge (2009): *Status på fakta og udfordringer i arbejdet med "Flygtninge med traumer i Danmark"*.

Set i et overordnet perspektiv må det konkluderes, at vi i Danmark ikke forholder os aktivt til integrationen af flygtningefamiliernes børn og unge. De er helt fraværende i lovgivningen, og den kommunale indsats bliver dermed primært af kompenserende art. Den forsøger – ofte på et sent tidspunkt i den unges negative forløb – at råde bod på mangler og problemer, som dels relaterer sig til familiens traumatiske oplevelser i hjemlandet og under flugten til Danmark og dels relaterer sig til de boligmæssige, økonomiske, sproglige, behandlingsmæssige og sociale betingelser, som familien lever med her i landet.

I bestræbelserne på at få integreret de voksne flygtninge via arbejdsmarkedet har vi i Danmark glemt børnene i de traumatiserede flygtningefamilier.

Derfor må denne undersøgelses konklusion ende i en efterlysning af en 'familieintegrationslov', som kan sikre børnene en tidlig og tilstrækkelig integrationsindsats og kan give forældrene den nødvendige støtte til at varetage opdragelsen og omsorgen for deres børn i et nyt land.

Det kan diskuteres, om en sådan lovgivning mest naturligt hører hjemme i Integrationsministeriet eller i Socialministeriet – og i hvor høj grad Undervisningsministeriet og Beskæftigelsesministeriet bør inddrages.

Men undersøgelsen dokumenterer, at der er brug for en forbedret og mere helhedsorienteret indsats over for de mest belastede flygtningefamiliers børn og unge, hvis de skal sikres lige muligheder for at udvikle sig til velintegrerede borgere i det danske samfund.

## LITTERATURLISTE

- Bronfenbrenner**, Urie (1979): *The Ecology of Human Development*. Experiments by Nature and Design. Harvard University Press. USA.
- Buch**, Sisi (2007): *Den hemmelige lidelse*. Masterafhandling i globalisering og integration.
- Bø**, Inger (2000): *Barnet og de andre*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Børnefattigdom i Danmark 2002-2006**. SFI-rapport: 09/10.
- CASA**: Flygtninge på starthjælp. [http://www.casa-analyse.dk/files/pdf/Flygtninge\\_paa\\_starthjaelp.pdf](http://www.casa-analyse.dk/files/pdf/Flygtninge_paa_starthjaelp.pdf)
- Danmarks Statistik** (2009): *Indvandrere i Danmark 2008*. [www.dst.dk](http://www.dst.dk)
- Dansk Flygtningehjælp/Center for udsatte Flygtninge** (2009): *Status på fakta og udfordringer i arbejdet med "Flygtninge med traumer i Danmark"*.
- Direktiv 77/486/EØF**.
- Egelund**, Niels og Torben Tranæs (red.) (2007). *Pisa etnisk – 2005*. Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitet.
- Haaht**, J.H. (2005): *Explaining Student Performance*. Evidence from the international PISA, TIMMS og PIRLS surveys.
- Hansen**, Lisbeth & Karen Zobbe (2006): *Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger*. Teori og Metodecentret.
- Moldenhawer**, Bolette et al. (2009): *Comparative Report on Education*. Edumigrom Comparative Papers. 2009.
- NYE REGLER – NY PRAKSIS – Ændringer i servicelovens børneregler 2001**. SFI-rapport: 06/10.
- RCT** (2006): *Mod en fælles indsats. Netværksarbejde til forebyggelse af ungdomskriminalitet i traumatiserede flygtningefamilier*. Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre.
- Rockwool Fondens Forskningsenhed** (2009): *Starthjælpens betydning for flygtnings levevilkår og beskæftigelse*. 2009.
- Schjellerup Nielsen**, Helle & Karen Zobbe (2003): "Børn og unges relationsdannelse på en lokal døgninstitution". Teori og Metodecentret. 2003. Side 8-9.
- Skolverket** (2008): *Med annat modersmål – elever i grundskolan og skolans verksamhet*. Rapport 321.
- Skytte**, Marianne (2005): "Anbringelse af etniske minoritetsbørn". I *Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge: en antologi*. UFC Børn og Unge.

**SYNERGAIA Innovation** (2009): *Familierettet psykoedukation i øjenhøjde*. Rapport over mini-pilotprojekt om psykoedukation for børn og unge i traumeramte familier.

**Szalai, Julia et al.** (2009): *Comparative Report on Educational Policies for Inclusion*. Edumigrom Comparative Papers.

# BILAG

## Projektets forløb og metoder

Efter et indledende møde med relevante ledelsesrepræsentanter i hver af de deltagende kommuner indledtes dataindsamlingen med gennemlæsning og analyse af børnesagsakter på børn og unge fra flygtningefamilier i Aalborg og på Frederiksberg. Journalerne gav indblik i de kommunale sagsgange, valg af foranstaltninger m.v. og tjente derudover som udgangspunkt for de efterfølgende interview af kommunale medarbejdere.

De 20 journaler på børn og unge med flygtningebaggrund (og fem journaler på etnisk danske unge) var alle vedlagt alle sagens akter i form af korrespondence, indberetninger, statusnotater fra samarbejdsparter, indstillings- og beslutningsark, psykologerklæringer, § 50-undersøgelser m.v.

I gennemgangen af hver sag blev det forsøgt at lave et kronologisk overblik over iværksatte foranstaltninger i h.t. serviceloven.

I det omfang, som det var muligt ud fra akterne, blev det også noteret, hvis der var iværksat initiativer i daginstitution eller skole.

Konkrete oplysninger om forældres eller søskendes situation omtales sjældent i journalen, men fremgik ind imellem af sagsbehandlerens indstillinger om iværksættelse af foranstaltninger og i § 50-undersøgelsesernes opsummering af den familiemæssige situation.

En del af de unge havde på et tidspunkt været anbragt i sikret afdeling, og udredningerne derfra gav generelt et godt overblik over familiens historie i Danmark og dens aktuelle situation.

Det var i alle sager (i enkelte dog med en del besvær) muligt at finde oplysninger om, hvilket land familien var kommet fra. Men det fremgik ikke altid, hvornår familien var kommet, om barnet var født her eller i hjemlandet, eller om familien havde haft ophold i asylcentre før placeringen i kommunen.

Det omfattende materiale blev analyseret inden for temaerne:

- Skole
- Fritid
- Familie
- Sociale foranstaltninger
- Samarbejde (socialfagligt, tværfagligt og tværsektorielt)

På tværs af temaerne blev det analyseret på akternes afdækning af børnesyn og på opmærksomheden på flygtningeaspekter samt på eventuelle kulturelle og etniske hensyn/særforanstaltninger.

Journalanalysen har dannet udgangspunkt for den efterfølgende dataindsamling. Dens resultater indgår primært i rapportens afsnit om integrationsindsatsen fra de sociale myndigheder. Men det skal nævnes, at analysen også har givet væsentligt bidrag til afsnittene om sprog og om det socialfaglige og tværfaglige samarbejde.

Dataindsamlingen blandt de professionelle aktører har i to af de tre deltagende kommuner været kraftigt berørt og forsinket af de seneste års strukturreform, amternes nedlæggelse og kommunernes overtagelse af nye opgaver.

I alle tre kommuner er der gennemført organisatoriske ændringer inden for undersøgelsens områder i projektperioden.

Disse om- og reorganiseringer har betydet, at der på Frederiksberg ikke blev givet grønt lys til at indhente viden fra skoleområdet, og at relevante interviewpersoner i Fredensborg meldte fra på grund af arbejdspress.

Det er dog lykkedes at få samlet et tilstrækkeligt materiale fra alle tre kommuner.

**I Aalborg (distrikt Øst)** er der interviewet repræsentanter for:

- Familiecentret (2 )
- Kommuneskoler (2 ledere og 1 trivselsmedarbejder)
- PPR (1 psykolog og 1 socialrådgiver)
- Fritids- og ungdomsklub (1 leder og 1 integrationsmedarbejder)
- Ungdomsskolens afdeling for tosprogede (1 leder)
- SSP (1)
- Ungdomscentret/de sociale jægere (gruppeinterview)
- Unge-politiet (2)
- Kriminalforsorgen (2)
- 11 unge med flygtningebaggrund

**I Fredensborg** er der interviewet repræsentanter for:

- Ungeteam (2)
- Integrationskonsulent (1)
- SSP (3)
- Tosprogskonsulent (1)
- Skole (1)
- 10 folkeskoleelever med flygtningebaggrund

**På Frederiksberg** er der interviewet repræsentanter for:

- Familieafdelingen (3)
- Familieafdelingens integrationsenhed (3)
- Jobcenter (1)
- Beskæftigelsesprojekt (3)
- Behandlingsinstitution (1)
- Døgninstitution for unge (1)
- Boligsocial medarbejder (1)
- Integrationskoordinator (1)
- SSP (1)
- Kriminalforsorgen (1)
- Integrationsprojektet 'Task Force' (1)
- 4 unge med flygtningebaggrund

#### **Gennemførelse af forløb med refleksionsteam:**

Til kvalificering af undersøgelsens fund er der i Aalborg og på Frederiksberg gennemført en møderække (tre møder i hver kommune), hvor projektets forskere har drøftet de foreløbige resultater med repræsentanter fra praksis.

I Aalborg var der tale om et tværfagligt/tværasektorielt team med repræsentanter fra Familiecenter, jobcenter, skoler, fritids- og ungdomsklub, PPR, Ungecentret og SSP/politiet.

På Frederiksberg var der tale om et socialfagligt team med repræsentanter fra Familieafdelingens integrationsenhed, jobcenter, beskæftigelsesprojekt, socialenhed, ydelsescenter og integrationskoordinator.